Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 157 (9232) | Пятница, 1973 чылдың июль 6 | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 2 кап.

МАЛЧЫННАРНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

Тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылының баштайгы чартызын Өвүр районнуң малчыннары чедиишкинниг доосkaн.

Районнуң ажыл-ишчилери күрүнеге эът садарының планын 109,4 хуу, сүттүүн— 118,3, дүктүүн—144,7 хуу күүсеткен. Ажыл-агыйлар көрдүнген пландан ажыр 32 тонна эътти, 10,5 тонна сүттү, 24 тонна дүктү күрүнеге саткан.

«Торгалыг» совхозтуң малчыннары күрүнеге эът, сүт, дүк садар талазы-биле өске ажыл-агыйлардан мурнап турар.

Амгы үеде районнуң малчыннарының ортузунда ийиги чартык чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш чарыш калбарган.

Т. МОНГУШ,
райкүүскомнуң кодээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги.

ХУУСАА БЕТИНДЕ

Эрткен чартык чылда мал ажылының продуктуларын күрүнеге садар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин Бай-Тайга районнуң ажыл-ишчилери хуусаа бетинде күүсеткен.

Район күрүнеге дүк садарының планын немелде хүлээлгелери-биле кады 153 хуу күүсеткен азы 66 тонна дүктү күрүнеге берген. Сүт садар даалгазын 136,2 хуу боттандырып, 217 тоннаны дужааган. Эът садар талазы-биле хүлээлгезин база ажырган. Тодаргайлаарга, 491 тонна эътти садып, чартык чыл планын 103,7 хуу күүсеткен.

Күрүнеге эът, сүт, дүк садарының талазы-биле «Тээли» совхоз эки түңнелдерни чедип алган.

К. МААДЫ.

КАЛБАРГАН ЧАРЫШ АЧЫЗЫНДА

Улуг-Хем районнуң ажыл-агыйлары республиканың малчыннар Наадымынга чедиишкинниг ужуражыр дээш чарышты калбартканының түңнелинде күрүнеге эът, сүт, дүк садарының чартык чыл планнарын ажыр күүседир аргалыг болган. Район күрүнеге 970 тонна эът садар тургаш, 1114 тонна чедирген, 118 тонна дүк садар даалгазын 153 тонна кылдыр боттандырган. Сүт садарының онаалдазын 118,5 хуу күүсеткен.

Чарыштың мурнуку одуруунда «УТКА 25 чылы» совхоз, «Х Улуг хурал» колхоз чоруп турар. Бо ажыл-агыйлар чартык чылда күрүнеге эът, сүт болгаш дүк садарының даалгаларын дыка ажырган.

Мал ажылының продуктуларын күрүнеге садары үргүлчүлеп турар.

Е. ДАРТАН-ООЛ.

БАШТАЙГЫ САРААТТАР

Мал чеминиң белеткели Таңды районнуң «Элегес» совхозунда эгелей берген. Төп салбырның механизаторлары суггаттыг черде тараан люцернаның кезилдезинче кирген. Ында дөрт агрегат ажылдап турар. «Беларусь» тракторларның башкарыкчылары эштер Сарыг-оол, Николаев олар өскелерден дээре ажылдаан. Амгы үеде совхозтуң төп салбырында 200 гектар черниң люцерназы кестинген.

Баштайгы хүннерде Алдын-оол Доңгакка удурткан звено демниг болгаш организастыг чорууну көргүскен. Звенода быжыглаан механизмнер үрелиишкин чок ажылдап турар.

Совхозтуң Чал-Кежиг салбырында суггаттыг шөлдүң сигени эки үнген. Ооң кезилдезин механизастаттынган звено чорудуп турар. Мал чемин хөйнү белеткеп алыр дээш, сиген кезер техниканы септеп доосkaш, чеже кижи ажылдаарын тодараткан.

Сиген ажаалдазынга механизастаттынган 6 звено ажылдаар. Оларның кылыр ажылдарын тус-тузунда хуваага. Звенолар аразынга социалистиг чарышты калбартыр болгаш ооң негелделери-биле сигенчилерни таныштырган.

Сиген кезилдезин хол-биле база чорудар, орта ажылдаар кижилер буга уннарында, тайга эдектеринде сигенни кезер.

«Элегес» совхоз бо чылын 5800 тонна сиген белеткээр хүлээлгелиг. Ону ажыр күүседир дээш, совхозтуң сигенчилери кужениишкинниг ажылдап киришкен.

А. ХҮРЕШ-ООЛ.

◆

Сүт-хөлчүлерни деткээн

ТЕМПИНИ ДҮРГЕДЕТПИШААН

Чаа кескен хову сигени. Ооң ноксуг чыды думчукка хап турар. Ында-мында «Беларусь» тракторлар сиген кезер машиналар-биле сиген кестирген, кургаан сигенни дырбааштар сөөрткен тракторлар бөлген, сараттар тургускан черлерде октакчылар сигенни өрү октаан, кижи бүрүзү бодунуң туружунда ажылдаан турар.

Ол болза Каа-Хем районнуң «Бурунгаар» совхозунуң Хайырлыгда, Калбак-Дагда, Кара-Сугда мал чеми белеткээр бригадаларының ажылдап турары-дыр. Сигенчилерниң эргезинде 6 «Беларусьту», 3 бөлдүрүкчүнү, ийи граблыди болгаш өске-даа техниканы быжыглаан.

Боттарынга быжыглаан агрегаттарын ыяк белеткээш, механизаторлар Сергей Лакпа, Александр Мандыкмаа, Дадар-оол Дөгүс, Борис Далдаан олар сигенни кестирип кирипкен.

Мал чеминиң белеткекчилериниң соңуургалын көдүрер сорулга-биле социалистиг чарыштың негелделерин ажылдап, кылгаш, шуптузунга таныштырган. Чарыштың түңнелин неделя санында үндүрер. Агрегат бүрүзүнүң неделяда чүнү кылырын тускай график ёзугаар бадылап каан. Бо бүгүнү чоокта чаа эрткен партия, профэвилел, комсомол болгаш администрацияның каттышкан хуралынга чугаалажып көрген. Тиилекчи болган бригадага тыпсыр шилчиир вымпелди база акша шаңналын доктаадып тургускан. Мурнакчыларны көргүзүг самбыразынга киирер, хана солунга чырыдар.

Сигенде хаара туттунган кижилерниң хүн бүрү ажылының учёдун чорударын, агроном учётчиктер Валерий Артына биле Николай Молотилкин харыылаар. Хову турлагларында аъш-чем хандырылгазын экижидер сорулга-биле аңаа ажылдаар поварларны четчелээн. Бригадалар төптеринде телевизорларны тургускан, хостуг шактарда ойнаар даалы, шыдыраа, шашки дээн ышкаш чүүлдерни база белеткээн.

Совхоз бо чылын 2150 тонна сиген болгаш өске-даа мал чеминиң курлавырын тургузар. Ам ажыл чаа эгелезе-даа, 70 га черниң сигенин кескеш, сараттаан. Республиканың малчыннарының Наадымынга чедир сиген белеткээриниң 25 хуузун күүседир сорулганы бурунгааржылар салган.

Бригадалар кывар-чаар материалдар-биле бурун хандыртынган. Хайырлыгда эдикчи-техниктер Ортун Биче-оол, Кара-Сугда Александр Сирюкин олар ажылдап турар.

Районнуң «Коммунизмче орук» колхозунда Владимир Михайлович Двоеглазовка удурткан механизастаттынган бригада Саргалдың шаттарында сиген белеткелинде ажылдап турар. Ында 24 кижи ийи звенога үстүп алган, аразында социалистиг чарыштыг. Ук звеноларда дөрт сиген кезер, ийи бөлер, үш сараттаар машина бар.

Бо ажыл-агыйларның механизаторлары Чөөн-Хемчик районда «Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыннарының мал чеми белеткээр талазы-биле кыйгырыын таныышкаш, ону деткивишаап, ажылдың темпизин улам дүргедеткен.

Д. ЕНДАН.

ЭГЕЛЭЭН

Ниитиниң малынга элбек чемни белеткеп алыр сорулганы Улуг-Хем районда «Улуг-Хая» совхозунуң Көк-Чыраа салбырының ажыл-ишчилери салган.

Сигенни кезер, бөлер, сараттаар техниканы эки белеткээн. Сигенчилер бригадазының турлаанда ажыл-ишчилерге таарымчалыг байдалды тургускан. Ниитиниң чемгеризин организастаан. Сигенчилерниң социалистиг хүлээлгелерин, чарыштың негелделерин чараштыр бижээш, көскү черде аскан.

Салбыр бо чылын 1500 тонна сигенни белеткээр планныг. Ону четтүр хуусаазында белеткеп алыр ажыл калбарган. Баштайгы хүннерде Тыва АССР-ниң алдарлыг механизатору Семен Игнатович Маковкин сиген кестирер онаалдазын 100—130 хуу күүседип, шылгарап эгелээн.

О. ТАВАА.

ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң Кара-Булуң фермазы инек бүрүзүнден 2480 кг сүт саап алыр планныг. Июльдуң бирге чедир фермага ниитизи-биле саар инек бүрүзүнге онааштыр 1663 кг сүттү сагган. Ам безин чамдык саанчылар, ылаңгыя Г. Корсун, З. Реодько, Т. Семиранова олар бир инектен-не 2 муң кг чедир сүттү саап алган. Ферманың бүгү саанчылары «Көк-Тей» совхозтуң саанчылары-биле чарышка алган хүлээлгезин күүседир дээш кужениишкинниг ажылдап турарлар.

ЧУРУКТА: Кара-Булуң фермазында сүттү чудурүп чорудуп турары.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

БУРЯТИЯЖЕ ЧОРУПКАН

Бурят Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың 50 чыл оюнуң байырлалынга киржири-биле Тыва АССР-ниң төлээлери бурунгу хүн Улан-Удэже чорупкан. Төлээлерниң составында Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. Ш. Долчанмаа, «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинде партком секретары В. А. Бакулин, Таңдыда «Тиилелге» совхозтуң трактор-хову бригадазының бригадири Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Б. О. Янчат олар кирип турар.

Н. В. Подгорный Болгарияда

СОФИЯ. СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный болгаш ону үдээн кижилер Болгарияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң, Болгария Улус Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң болгаш чазааның чалаалын ёзугаар июль 4-те БУР-нуң найысылалында албанның найыралдыг аян-чоруун кылып чеде берген.

Н. В. Подгорныйның Болгарияга аян-чоруунга ону ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчызы, Украин ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы И. С. Грушецкий, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы Н. А. Тихонов, Коми АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы П. А. Безносов, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң оралакчызы Н. Н. Родионов олар үдеп чоруурлар.

ССРЭ-ниң болгаш БУР-нуң күрүне туктары-биле шимээн Софияның аэродромунга Н. В. Подгорныйны БКП ТК-ның Бирги секретары, БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Т. Живков, БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы, Болгарияның Чер ажылдыг Улусчу Эвилелиниң секретары, Ада-чурт Фронтузунуң Национал Чөвүлелиниң Даргазы Г. Трайков, БКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, БУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы С. Тодоров, Болгария Улус Республиканың өске-даа партия болгаш күрүне ажылдакчылары уткуп алганнар. Уткааннарның аразынга ССРЭ-ниң БУР-да элчини В. Н. Базовский биле БУР-нуң ССРЭ-де элчини Д. Жулев олар база турганнар.

ССРЭ-ниң болгаш БУР-нуң күрүне гимннерин күүсеткен. Артиллерияның 21 удаа даштааашкыны диңмиттелген. Н. В. Подгорный биле Т. Живков олар хүндүлүг таңныылдарның чысказын эргип көрген.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы аэродромга баарга, ооң турар дээн чери — «Врана» ордузунче орук аайы-биле Софияның шөлдер болгаш кудумчуларынга бар чорда, болгар найысылалдың муң-муң чурттакчылары аңаа изиг байырны чедирип турганнар.

СОФИЯ. Июль 4-те «Врана» ордуга Н. В. Подгорныйны Софияда дипломаттыг төлээ черлериниң удуртукчулары-биле таныштырган.

Хүнүн ийиги чартында Н. В. Подгорный делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң шылгараңгай ажылдакчызы, Совет Эвилелиниң шынчы өңнүү, болгар улустуң өндүр улуг оглу — Георгий Димитровтуң мавзолейинге чораан.

Совет аалчылар Г. Димитровтуң мавзолейинге чечек салган. Хүндүткелдиг ёзулалга хүндүлел таңныылын чыскааган.

Болгар улус совет дайынчыларга өөрүп четтиргенин илередип, хостакчы Совет Армияга алдар кылдыр Хосталга парыгынга тураскаал тургускан. Н. В. Подгорный ол тураскаалга «Совет болгаш болгар улустарның хосталгазы дээш тулчуушкуннарга амы-тынын берген, маадырлыг совет дайынчыларга» деп бижилгелиг чечек салган.

Совет аалчылар фашизмге удур демиселге амы-тынын оскунган болгар дайынчыларның тураскаалынга база чечек салган.

Чечектер салырының ёзулалынга БКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, БУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазының бирги оралакчызы К. Тричков, БКП ТК-ның Секретариат кежигүнү, БКП-ниң София хоорай комитединиң бирги секретары Г. Йорданов, София хоорайның Улусчу Чөвүлелиниң күүсекчи комитединиң даргазы И. Панев, хөй-ниитиниң төлээлекчилери киришкен.

СОФИЯ. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйга алдар кылдыр БКП Төп Комитеди, Болгария Улус Республиканың Күрүне Чөвүлели болгаш Министрлер Чөвүлели июль 4-те Съездилер бажыңынга улуг хүлээп алышкын кылган.

Хүлээп алышкынга эштер Т. Живков, Г. Трайков, С. Тодоров, Болгарияның өске-даа партия болгаш күрүне ажылдакчылары, БУР-нуң хөй-ниити организацияларының удуртукчулары, Софияда дипломаттыг төлээ черлериниң баштыңнары киришкен.

Хүлээп алышкын хүндүткелдиг, эш хуузунда найыралдыг эрткен.

(СЭТА).

А. Н. Косыгинниң Австрияга чоруп турганы

ЛИНЦ. (СЭТА-ның тускай корр.). Австрияда албанның аян-чоруун кылып чоруп турар ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин Үстүү Австрияның кол хоорайы — Дунай эриинде үлетпүр төвү болгаш порт — Линцте июль 4-те чеде берген. Ооң-биле кады Австрияның федералдыг канцлери Б. Крайский, совет болгаш австри албан кижилери Линцте база чеде бергеннер.

А. Н. Косыгин совет даштыкы садыг организацияларыбиле хөй чыл дургузунда ажыл-херекчи харылзааларны тудуп келген «Фест-Альпине аг» дээр металлургия концерниниң заводтарынга барып чораан. Амгы үеде ол концерн ССРЭ-ниң Австрияда эң кол садыглажыр чери бооп турар.

«Фест-Альпине аг» концерниниң Кол директору Х. Коллер болгаш ооң өске-даа удуртукчулары Совет чазактың баштыңынга байыр чедиргеннер. Х. Коллер ол бүдүрүлге чериниң ажылының, ооң австри-совет экономиктиг кады ажылдажылгага киржилгезиниң дугайын тайылбырлап чугаалаан.

А. Н. Косыгин, ону үдээн кижилер завод девискээрин эргип, элээн каш цехтерни, ооң иштинде кислород-биле үрдүрүп тургаш, каң эзилдирип алыр цехти көргеннер. Совет аалчылар кайда-даа баарга, оларга ажылчыннар, инженерлер болгаш техниктер чүректиң ханызындан байырны чедирип турганнар.

Заводтарны оларның көргениниң соонда, концерниң дирекциязы А. Н. Косыгинниң аллары дээш дүштеки шайлалга тургускан.

Дүштеки шайлалгага Б. Крайский биле А. Н. Косыгин олар найырал дугайында чүве чугаалааннар. Европада амгы үеде политика талазы-биле таарымчалыг чорук Европаның күрүнелериниң, оларның аразында ССРЭ биле Австрияның аразынга улам сырый экономиктиг харылзааларны тударынга ажыктыг салдарын чедирер дээр дугайында барымдааны олар онзалап демдеглээннер. Венага сөөлгү хүннерде болган чугаалажышкыннарга чогумна ол дугайын көрген.

ВЕНА. (СЭТА-ның тускай корр.). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин июль 4-те Венаның ордуларының бирээзинге Австри-совет ниитилелдиң кежигүннери болгаш активчилери-биле ужурашкан. Ужуражышкынга Австрияның Федералдыг канцлери Б. Крайский, австри улустуң аңгы-аңгы кезектериниң ол ниитилелдиң организацияларында каттышкан төлээлекчилери, сураглыг хөй-ниити ажылдакчылары, эртемденнер, үлетпүр садыг бөлүктериниң төлээлекчилери, парлалга ажылдакчылары болгаш өске-даа кижилер киришкен.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинни чыылганнар диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткааннар.

Австри-совет ниитилелдиң президентизи профессор Гуго Глязер Совет чазак баштыңынга байыр чедирген.

А. Н. Косыгин харыы сөс ап, чүве чугаалааш, совет-австри кады ажылдажылгага салыышкынын киирип турар Австри-совет ниитилелдиң ажыл-чорудулгазын бедик-биле үнелээн.

Австрияның Федералдыг канцлери Б. Крайский-биле ооң чугаалажышкыннарының чогумчалыг бооп турарынга сеткил ханышкынын ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы илереткен. Австрия-биле харылзаа улам быжыксын дээш бүгү чүүлдү Совет чазак моон-даа соңгаар кылыр апаарын ол демдеглээн.

ВЕНА. Австрияның Федералдыг канцлери Б. Крайский ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинниң аллары дээш бурунгу хүн хүлээп алышкын тургускан, чурттуң садыг үлетпүр-бөлүктериниң төлээлекчилерин аңаа чалап келдирген.

СОВЕТ ПАРТИЯ-ЧАЗАК ТӨЛЭЭЛЕРИ СИРИЯДА

ДАМАСК. (СЭТА-ның тускай корр.). Совет партия-чазак төлээлериниң удуртукчузу, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленко Араб социалистиг чаартылга партиязының Сирияда удуртулга чериниң секретарының оралакчызы Мухаммед Джабер Баджбудж-биле ужурашкан. Найыралдыг байдалга болган беседага Евфраттың гидроэнергетика комплекизин Сирияның тудуп тургузарынга Совет Эвилелиниң улуг дузаламчызы берип турарынга чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин Баджбудж илергейлеп чугаалаан.

Үргүлчүлевишаан турар израиль агрессияга удур, эжелеткен араб девискээрин хостаары дээш араб чурттарның демиселин деткииринге ССРЭ-ниң туружун Баджбудж бедик-биле үнелээн.

Чуртта депшилгелиг социал-экономиктиг чаартылгаларның оруунга найыралчы сирий улустуң чедиишкиннерин совет улус улуг кичээнгейлиг сонуурган турар деп, А. П. Кириленко харыы сөзүнге чугаалаан. Совет Эвилелиниң дузаламчызы-биле тудуп турар Евфраттың гидроэнергетика комплекизи Сирияның келир үеде күчү-күжүнүң үнер дөзү болур деп бүзүрелдиин ол чугаалаан. А. П. Кириленко араб улустарның чөптүг демиселин деткииринге Совет Эвилелиниң быжыг болгаш чайгылыш чок ылап туруштуун демдеглээн.

ДАМАСК. (СЭТА-ның тускай корр.). Совет партия-чазак төлээлериниң удуртукчузу, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленко биле Сирия Араб Республиканың Премьер-Министриниң оралакчызы, даштыкы херектер министри Абдель Халим Халдамның аразынга ужуражышкын Дамаскыга болган.

Найыралдыг беседа болган. Аңаа ийи талага сонуурганчыг айтырыгларның талазы-биле санал-оналды солушкан.

Араб социалистиг чаартылга партиязының Сирияда удуртулга чериниң секретарының оралакчызы Мухаммед Джабер Баджбудж совет партия-чазак төлээлеринге алдар кылдыр дүъштеки шайлалга тургускан.

Хүндүткелдиг болгаш найыралдыг байдалга эрткен шайлалгага Мухаммед Баджбудж биле А. П. Кириленко чүве чугаалааннар.

ДАМАСК. (СЭТА-ның тускай корр.). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленко баштаан, Дамаскыда чоруп турар совет партия-чазак төлээлери Сирияның найысылалының хоорай чоогунда суурунда пөс аргыыр Хумасия комбинатка чораан.

1963 чылдың революциязының соонда национализастаан ол комбинат чурттуң эң улуг комбинады болу берген. Ында 4 муң хире кижи ажылдап турар. Хумасия продукциязын хөй-хөй чурттарга, ооң иштинде ССРЭ-ге, Венгрияга, Кубага садып турар.

Бүдүрүлге чериниң ажылчыннары совет аалчыларны өөрүп, хүндүлеп уткаан. Совет улуска чүректиң ханызындан байыр чедиришкиннерин А. П. Кириленкога пөс аргыкчыларының өмүнээзинден комбинаттың директору И. Дарвиш дамчыткаш, араб улустарның чөптүг демиселинге ооң чаагай дузаламчызы дээш ханызы-биле өөрүп четтиргенин илергейлеп чугаалаан.

А. П. Кириленко Сирияның пөс аргыкчыларының өөрүшкүлүг хүлээп алышкыны дээш өөрүп четтиргенин чугаалааш, ооң ажыл-ижинге улам чедиишкиннерлиг болурун күзээн.

БУРЯТ АВТОНОМНУГ СОВЕТ СОЦИАЛИСТИГ РЕСПУБЛИКАНЫ ОКТЯБРЬ РЕВОЛЮЦИЯЗЫ ОРДЕН-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Бурят АССР-ниң ажылчы чоннарының коммунистиг тургузуушкунга чедип алган чедиишкиннери дээш база республиканың тургустунган хүнүнден бээр 50 чыл болган оюнга холбаштыр **Бурят Автономнуг Совет Социалистиг Республиканы Октябрь революциязы** орден-биле шаңнаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы
Н. ПОДГОРНЫЙ.
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары
М. ГЕОРГАДЗЕ.
МОСКВА, КРЕМЛЬ.
1973 чылдың июль 4.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Бурят обкомунга, Бурят Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың Дээди Совединиң Президиумунга, Бурят АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинге

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели Бурятияның ажылчыннарынга, колхозчуларынга, интеллигенциязынга, бүгү ажылчы чоннарынга алдарлыг хүн — Бурят Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың тургустунганының бежен чылы-биле болгаш ону Октябрь Революциязы орден-биле шаңнаанынга холбаштыр изиг байыр чедирип тур.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязы буряттарның салым-хуузун үндезини-биле чаартып, хаанныг Россияның өске-даа улустарынга ышкаш, оларны социал болгаш национал мөлчүгделден хостааш, политик талазы-биле эрге-медел чок чорукту узуткаан, хөй-хөй чүс чылдарның хожудаңгай чорууп ажып эртеринге, күрүне, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунун организастаарынга кызыгаар чок таарымчалыг байдалды тургускан.

Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле чорааш, улуг орус улустуң болгаш бистиң Төрээн чуртувустуң өске-даа улустарының акы-дуңма ак сеткилдиг дузаламчызының ачызында Бурятия улуг болгаш алдарлыг төөгүлүг орукту эрткен. Республиканың ажылчы чоннары Совет эрге-чагырганы тургузары болгаш быжыглаары дээш демиселге, Ада-чурттуң улуг дайынының үезинде дайзынны чылча шаварынга идепкейлиг киришкен. Шаанда Россияның хожудаңгай национал кыдыг-кызыгаары турган чер ам Советтер чуртунуң чөөн талазында экономиктиг улуг районнарының бирээзи болу берген. Республикада хөй адырларлыг үлетпүр тургустунган. Машина тудуушкуну болгаш прибор тудуушкуну, даг-руда, ыяш-химиктиг, чиик болгаш аъш-чем үлетпүрлери шалыпкын темп-биле хөгжүп турар. Улуг капитал тудуушкуну чоруп турар. Кодээ ажыл-агый эътти, сүттү, куш чуургазын, дүктү болгаш өске-даа продукцияны бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын чыл келген тудум-на көвүдедип турар. Республиканың ажылчы чоннары тоску беш чыл планының даалгаларын хуусаа бетинде күүседири дээш чедиишкинниг демисежип турар.

Бурятияның чонунуң культуразы болгаш амыдыралы үндезини-биле чаартынган. Ам Бурят АССР-ниң чону калбак-биле бижик-билиглиг чер болу берген. Ында школаларның болгаш культура-чырыдыышкын албан черлериниң калбак четкизи тургустунган, он-он дээди өөредилге черлери болгаш техникумнар, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Сибирь салбырының филиалы бар, ажылчын аңгының, национал интеллигенцияның хөй санныг кадрларын — эртемденнерни, инженерлерни болгаш техниктерни, кодээ ажыл-агыйның специалистерин, башкыларны болгаш эмчилерни белеткээн. Национал литература болгаш уран чүүл дыка сайзыраан. Республиканың ажылчы чоннарының материалдыг чаагай чоруу канчаар-даа аажок көдүрүлген.

Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга Бурят АССР-ниң ажылчы чоннарының чедиишкиннери — СЭКП-ниң ленинчи национал политиказының, совет ниитилел болгаш күрүне тургузуунуң тиилелгезиниң, социалистиг Ада-чурттуң дең эргелиг улустарының бузулбас интернационалчы найыралының болгаш акы-дуңмалышкы чоруунуң чайыннанчак херечизи бооп турар.

Бурят АССР-ниң ажылчы чоннары партия организациязының удуртулгазы-биле чорааш, экономиканы болгаш культураны улам көдүрери дээш моон соңгаар-даа чайгылыш чок демисежир, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин боттандырарынга чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алырынга бүзүрелин Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели илергейлеп тур.

Бурят Автономнуг Совет Социалистиг Республика делгерезин!

Бистиң Төрээн чуртувустуң улустарының найыралының болгаш аас-кежииниң чөленгиижи Совет Социалистиг Республикалар Эвилели делгерезин!

Совет улусту коммунизмниң тиилелгезинче ленинчи орук-биле бүзүрелдиг баштап бар чоруур Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делгерезин!

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ
ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ
ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

ПАРТИЯ РАЙКОМУНУҢ БЮРОЗУНГА

Партияның Бай-Тайга райкомунуң бюрозунуң чоокта болган хуралынга «Кара-Хөл» колхозта парткомнуң талазындан ында партия эге организацияларын болгаш партбөлүктерни удуртуп турарының дугайында айтырыгны чугаалашкан. Бо талазы-биле чамдык ажылдарны чорутканын аңаа илеткел кылган партком секретары эш Д. Д. Хертек демдеглээн.

Ажыл-агыйда партияның ийи эге организациязы, 4 партбөлүк бар. Янзы-бүрү айтырыгларның талазы-биле оларның секретарьларының илеткелдерин парткомга ап турар. Партия эге организациялары кол кичээнгейни ажыл-херек дээш коммунистерниң харысалгазын болгаш идепкейин бедидеринче угландырып турар. Ажыл-агыйда Сукпактың партия организациязы (секретары Соян Белек), Даштыг-Хөлде партбөлүк (организакчызы Хертек Сүрүн) организакчы болгаш масса-политиктиг ажылды бедик деңнелде тургускан.

Бо организацияларда хуралдар өй-шаанда эртип, оларга колхоз бүдүрүлгезинге, чон ортузунда идейполитиктиг ажылга холбашкан айтырыгларны чугаалажып турар. Оларда коммунистер шупту партийжи даалгалыг.

Парткомнуң талазындан эге организацияларны болгаш партбөлүктерни удуртуп турарында чамдык четпестерни райкомнуң бюро хуралынга демдеглээн. Ылаңгыя чамдык партбөлүктерниң ажылынче кичээнгей кошкак. Чиңгэ, колхозчу тудугжуларда партбөлүк (организакчызы Хертек Бадан-оол) коммунистерниң авангардчы ролюн бедидип шыдаваан, маңаа март, апрель айларда коммунистерниң хуралын безин эрттирбээн. Тудуг ажылының планы чүгле 50—60 хуу күүсеттинип турар. Байдал бо хире дүвүренчиг турда, парткомга эш Х. Бадан-оолдуң илеткелин-даа албаан, оон негелде-даа кылбаан. Коммунистер-биле тус-тузунда ажыл база кошкак тургустунган.

Парткомда-даа, эге организацияларда-даа ниитизибиле херек эмгелели четпес боол турарын, чамдык протоколдарны СЭКП райкомунче чогуур өйүнде чорутпаанын аңаа демдеглээн.

Бюрога чугаалашкан айтырыгга холбашкан четпестерни дарый чайладырынче парткомнуң кичээнгейин угландырган.

Хоорай—көдээге

ДҮЖҮТ АЖААЛДАЗЫНГА КИРЖИРИ—УЛУГ ШЫЛГАЛДА

Кызылдың «Транссельхозтехника» автобүдүрүлгезиниң коллективи тоску беш чылдың ийиги чылын күш-ажылчы чедиишкиннер-биле дооскан. Бо чылдың алды айларында республиканың колхозтар, совхозтарынга көдээ ажыл-агыйның чаа техниказын болгаш өске-даа улус ажыл-агыйының чугула чүъктерин чедирериниң планныг даалгаларын база хожудаашкыннар чокка күүсеткен. Бо автобүдүрүлгениң коллективи беш чылдың шиитпирлиг чылында бүдүрүлге планнарын хуусаа бетинде күүсединден аңгыда, күскү дүжүт ажаап алырынга идепкейлиг киржир дээш, амдыгаштан автомобильдерни, оларның кожугларын селип-септеп, артык кезектерни четчелеп эгелээн.

Бистиң АТБ-ниң чолаачылары база септекчилери бо чылдың август 1-ге чедир автомашиналарны чер ажылының продуктуларын сөөртүрүнге белеткеп доозар сорулга салганнар. Амгы хүннерде септекчилерниң ортузунга социалистиг чарышты организастап, дээре ажылдаан септекчи звеноларны шаңнал-макталче киирип турар. Бүдүрүлгеде ниитизи-биле септелге кылыр 8 звено бар. Олардан В. Туевке удурткан звено шалыпчы ажылдап, бедик көргүзүглерни чедип ап турар. Машиналарның кол кезектерин агрегат аайы-биле адырып, септеп, үзеп-чаар арганы ажыглап турар бис. Машиналарның кузовтарын бедидер болгаш чамдык черлерин чаартып солуурунга хереглээр демир болгаш дилген ыяш аймаан баш бурунгаар, чазын-на белеткеп алган бис. Чоокку хүннерде Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агыйындан 25 кубометр дилиг материалдарын база немей эккеп алдывыс. Оон аңгыда тараа урарынга хереглээр улуг хемчээлдиг шоодайларны 1500 кезек чедир даарадып белеткээн. Тараа чүдүрген машиналарның кузовтарын шывар брезентилерни база четчелээн.

Ажаап алышкынының берге бачым шактарында машиналар үрели берзе, дүрген солуур кезектерни айлап, оларны тускай складта шыгжаан. Амдызында ЗИЛ-130-ге салыр бир чаа шимчедикчи, беш кезек дамчыдылга коробказы, машинаның соңгу талакы оорганың 5 реакторy болгаш өске-даа агрегаттар четчелеттинген. Күскү дүжүт ажаап алышкынынче үнер автоколонна бүрүзүн дүрген септелге кылыр автотехничкалар-биле хандырар сорулга салып, ындыг тускай машиналарны база белеткеп, оларга ап чоруур эт-херекселдерни, дерилгелерни чыып, чурумчудуп турар бис.

Шиитпирлиг чылдың дүжүүн чидириг чокка ажаап алырынга идепкейлиг киржири — бистиң АТБ-ниң ажыл-ишчилеринге берге болгаш улуг харысалгалыг шылгалда болур. Ол шылгалданы күрүне мурнунга чедиишкинниг тударын бисте чолаачы бүрүзү шыңгыы медерел билип турар. Республиканың бүгү чолаачыларынга дүжүттү чидириг чокка ажаап алыр талазы-биле кыйгырыг үндүрер саналды киирер дээш аңаа каш удаа хынаттынып белеткенген бис.

Бо чылдың июнь айның 15-те АТБ-ниң коллективиниң ниити хуралынга белеткеп алган кыйгырыывыс-биле таныжып, ону бир үн-биле хүлээп ап, эрткен чылдан дудак чок, эрестиг ажылдаарын шиитпирлээн бис. Бистиң ол кыйгырыывысты СЭКП Тыва обкомунуң бюрозу деткип, чүүлдүгзүнген. Ол бистиң сагыш-сеткиливисти өөртүп, харын-даа каш дакпыр харысалгалыг болурун сагындырып, даандырып турар-дыр.

Украинаның комбайнерлериниң чагаазы-биле таныжып көрүп, оларның ол кыйгырыын чүректиң ханызындан хүлээп алгаш, бо күзүн шалыпчы ажылдаар талазы-биле бедиткен хүлээлгелерни алдывыс. Ол хүлээлгевисте мындыг одуруглар бар. **Беш чылдың бо шиитпирлиг чылының дүжүүн сөөртүр 30 автопоезд-биле катай 130 автомашинаны колхозтарже, совхозтарже аъткарар. Дөрт дугуйлуг 50 кожугну немей белеткээр.**

Тараа сөөртүр машина бүрүзүн шывыг-биле хандырар машиналарның кузовтарын хензиг-даа тиг чок болдурар. Кузовтарның ханаларын бедидер. Украин тараажыларның «шөлге чаңгыс-даа мажак, саванга чаңгыс борбак-даа тараа арттырбас!» деп кыйгырыын бир демниг деткээш, «сөөртүлгө үезинде борбак-даа тараа оскунмас, автотранспорт-биле ажылдаарын чаңгыс шак-даа үзүктелдирбес» деп кыйгырыг-биле ажылдаарын дугурушкан бис.

Автопарктың техниктиг белеткелиниң талазы-биле хөй-нити көрүлдезин чорударын, дүжүт ажаап алырынга белеткел планнарының күүселделерин хынаажырын база организастаар бис. Автомобильдерни шын ажыглап, кожугларлыг ажылдаар арганы боттандырып тургаш, пландан ажыр 5 муң тонна тарааны, 5 муң тонна силос массазын, көдээ ажыл-агыйның оон өске-даа 2 муң тонна чүъгүн сөөртүр. Дүжүт ажаап алыр үениң дургузунда оруктарга автотранспорттуң озал-ондаан болдурбазын база чедип алыры чугула.

Бистиң АТБ-ниң чолаачылары ол бедик даалгаларны боттандырар дээш ам-даа хөй-хөй чүүлдерни кылыр апаар. Аңаа бүдүрүлгениң бар арга-курлавырларын долузу-биле ажыглаар ужурлуг бис. Чаа дүжүттүң тараазын дажыглаар чолаачыларның социалистиг чарыжының түңнелдерин он хонуктап үндүрүп чарыштың тиилекчилеринге болгаш кызымак ажылдаар чолаачыларга акша төлевирлиг шаңналдарны тывсырының, оларга моральдыг деткимчени көргүзериниң чугулазын коллектив кежигүннери чугаалап турар.

Дүжүт ажаажыр дээш чеде берген бистиң чолаачыларывысты колхозтарның, совхозтарның удуртукчулары, бригадирлери өөрүшкүлүг-биле хүлээп ап, оларның ажылдажынче сагыш салып, дузалаар дээрзинге бүрүн бүзүреддиг бис.

Эрткен чылдың чаагай үнген дүжүүн ажаажырынга бистиң чолаачыларывыс күш-ажылчы демниг үлүүн кииргени билдингир болгай. Ынчан чолаачылар чарыштың негелдезинде доктааттынган чурум ёзугаар хүннүң-не ийи ээлчеглиг ажылдап турган. Автомашина бүрүзү хонукта 12-13 шак ажылдап турган. Ол үеде 43 муң тонна тарааны, 19 муң тонна силос массазын болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продукциязын сөөрткен. Чолаачылардан коммунистер Г. Рячевскихтиң, А. Тюмкинниң, А. Буяновтуң, П. Алтуховтуң чолаачылар бригадалары организастыг болгаш күжениишкинниг ажылдаан. Бирги класстың чолаачызы А. Васильев эрткен күзүн 1049 тонна тараа сөөртүр планныг турган. Ону ол күскү сезонда 1510 тонна чедир күүсеткен. Оон өске-даа хөй-хөй чолаачылар тергиин ажылдаан.

Дүжүт ажаалдазынга киржип турган республиканың чолаачыларының чарыжынга бистиң коллектив дээре көргүзүглерни чедип ап, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелдиң шилчиир Кызыл тугун ийи удаа алган. Бистиң мурнакчыларывыстың ажылдажын Төрээн чурт бедии-биле үнелээн. 1972 чылдың дүжүүн ажаап алырынга шалыпчы ажылдаан дөрт чолаачыны Совет Эвилелиниң орден, медальдары-биле шаңнаан. Олардан Г. Рячевских Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени-биле, Александр Буянов «Хүндүлелдиң демдээ» орден-биле шаңнатканнар. Эш Буянов ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезиниң мөңгүн медалын база алган.

Бистиң чолаачыларывыстың бедик көргүзүглерни чедип ап, дээди шаңнал-макталдарга кирип турары коллективтиң бүгү ажыл-ишчилерин күскү дүжүттү бичии-даа чидириг чокка ажаажырынга эң-не идепкейлиг киржиринче улам сорук кирип турар-дыр.

А. ШИГАНОВ,
Кызылда «Транссельхозтехника» АТБ-зиниң директору.

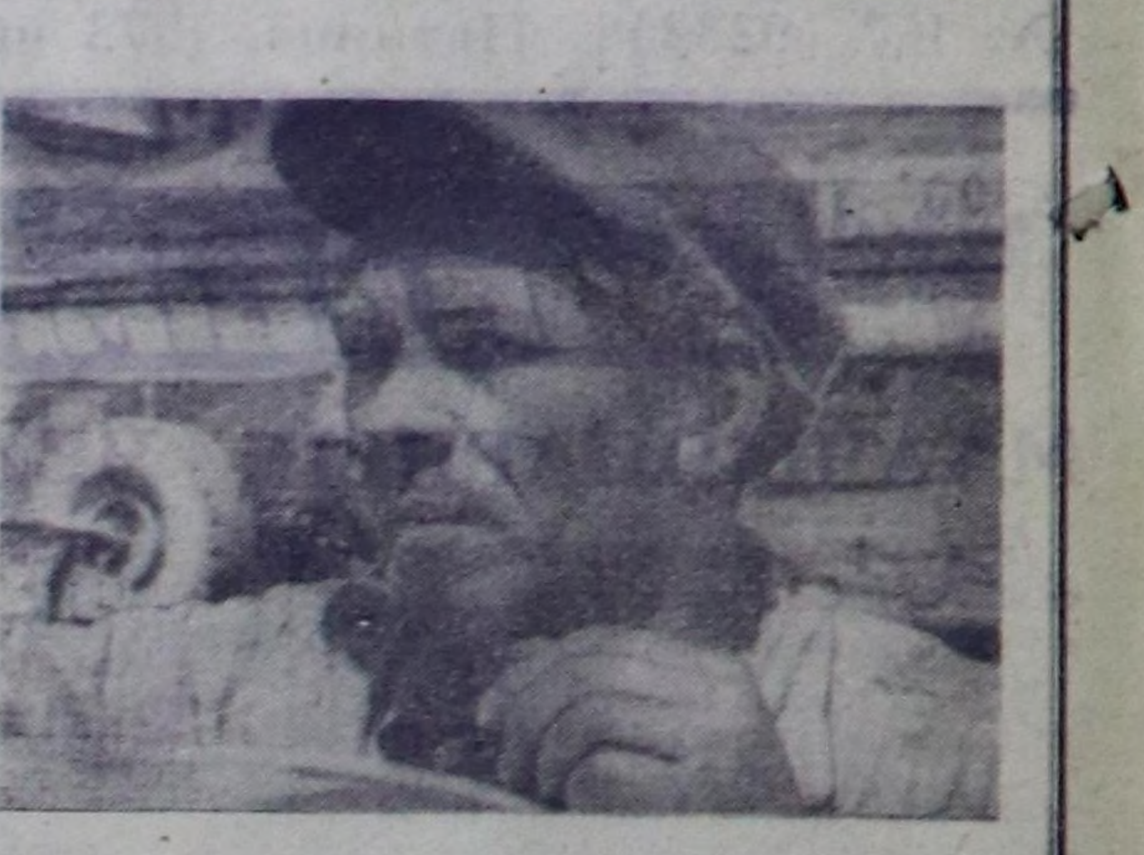

Бо чуруктарда Кызылда «Транссельхозтехника» автобүдүрүлгезиниң мурнакчы чолаачылары (солагай таладан) Василий Васильев биле Владимир Никулин эрткен чылдың дүжүүн ажаажырынга идепкейлиг киржип, күжениишкинниг ажылдааннар.

Аныяк чолаачы эш ВАСИЛЬЕВ (кырында чурук) «ЗИЛ-555» самосвалы-биле ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң тараазын дүжүт шөлдеринден шаңнарже, шаңнардан тараа хүлээп алыр пункттарже хүннүң-не соксаал чокка сөөртүп турган. Ол күскү сезонда 1049 тонна тараа сөөртүр хүлээлге алгаш, 1510 тонна тарааны чедирген.

В. НИКУЛИН (адаанда) Таңдыда Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының шөлдеринге ажылдап күзээш, база 1500 ажыг тонна тарааны шаңнар, пункттарже сөөрткен.

Бо ийи шалыпчының кайызы-даа тоску беш чылдың шиитпирлиг чылының дүжүүн чидириг чокка ажаап алырынга киржир дээш, бедиткен хүлээлгелерни алганнар. Оларның кайызы-даа бо чылдың сезонунда 1500 ажыг тонна тарааны сөөртүр сорулга салганнар. Боларның үлегерчижээн эдерип, ол бүдүрүлгениң мурнакчы чолаачылары Петр Алтухов, Доржу Эренчин баштадыр 130 чолаачы Таңды районнуң шөлдеринге шалыпчы ажылдаарының бедиткен хүлээлгелерни алгылаан. Ол АТБ-ниң чолаачылары амгы үеде республиканың ажыл-агыйларынче машина-техника аймаан чүдүрүп чедирерин шалыпкын үргүлчүлеп турарлар.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотолары.

ТАНЫЖЫҢАР, ДАМЧАЙ-ДЫР

Чылдар эрткен тудум «Чаа орук» колхозтуң ажыл-агыйы улам хөгжүп, хөй адырлыг бооп, аңаа ажылдаар күш негеттинип турган. Ынчан аныяктарны хөй ажылынче хөйү-биле чорудуп эгелээн. Комсомолчу Дамдын-оол Дамчай база оларның санынга кирген. Оон бээр элээн үр үе эрткен. Ол ам ажылынга мергежилдиг, дуржулгалыг малчыннарның бирээзи апарган.

Чоокта чаа Эрзинге чораащ, колхоз баштаар чериниң даргазы Семен Сотпаевич Сакты-Сүрүңден мурнакчылар дугайын айтырарымга өскелер-биле кады Дамдын-оол Дамчайны адаар болду. Ооң дугайын чоң чугаалажып, ажыл-ишке, амыдырал-чуртталгага кызымаан эскерип каан.

Ону шаандан бээр аажок таныыр болгаш, ынчан ооң-биле ужуражып, сеткил хандыр чугаалашкан бис.

— Хой ажылынга он бир чыл болу берген-дир силер, түңнелиңер чыл келген тудум экижип, колхозтуң шырак малчынынга санадып турар апардыңар. Ажыл-ижиңерде чедиишкинни чүнүң-биле тайылбырлап болурул?—деп, Дамдын-оол Даниловичиден айтырган мен.

— Мээң күш-ажылчы оруум, чуртталгам силерге билдингир. Мал ажылынга бодум күзелдиим-биле келген мен. Баштай хураганнар, иртер малдап турдум, а удаваанда төрүүр хой хүлээп алдым. Чон, эш-өөрүм-биле бир демниг, оларның арга-сүмезин айтырыш, хоочун малчыннарның дуржулгазын ажыглап ажылдап эгелээш, чүгээр малчынга санады берген мен. Бо чылын төрүүр 100 хойдан 97 хураганны алдывыс. Мен бодаарымга бо ам-даа куду көргүзүг. Таңдыда, Чөөн-Хемчикте чамдык малчыннар 100 хойдан 120 хураганны алгылаанын солундан номчааш, магадап турар бис. Бистиң бо чериң малчыннары ол хире бедик көргүзүглерни ам-даа чедип албаан. Ооң чылдагааны — малдың уксаазын экижидеринче, тарып боозадылгаже, мажаа-хорааже, чемгерилгеже, хой ажылын эртемге үндезилеп чорударынче кошкак кичээнгей салып турарында деп бодаар мен. Ынчанмыже бистиң Эрзинниң малчыннарындан ол хире бедик көргүзүглүг хойжуларның тыптып келиринге идегээр мен—деп, Дамдын-оол Данилович чугаалады.

Бай-Дагның бир дээре малчыны, ленинчи юбилей медалының эдилекчизи Дамдын-оол Дамчай ам ада-өгбелериниң чурту, колхозтуң эки одарлыг чайлагларының бирээзи Тос-Булакта көжүп чеде берген.

— Бис хураган алыр талазы-биле социалистиг хүлээлгевисти күүседипкен бис. Ам бир хойга онаапшыр 2 кг дүк алыр, 10 тонна өдекти, 15 тонна сигенни белеткээр талазы-биле хүлээлгени күүседири арткан. Хүлээлгевистиң күүсеттинеринге бүзүрээр бис—деп, малчынның өг-бүлезиниң ээзи С. Акмаа чугаалаар болду.

Чоокта чаа эрткен чер-чер Советтериниң соңгулдазының үезинде мурнакчы малчын Дамдын-оол Дамчайны Бай-Даг көдээ Советиниң депутадынга соңгаан. Чоннуң улуг идегелин ол төлептиг күүседип шыдаар.

А. ЧАРАШ-ООЛ.

ЧУРУКТА: мурнакчы малчын Д. Д. ДАМЧАЙ (солагай талазында) аныяк хойжу О. Ш. МАРЗИ-биле чугаалажып ор.

Авторнуң фотозу.

ЭРЕС-КЕЖЭЭ МОНГУШТАР

Коммунист дугайында чугаа

«ШАМБАЛЫГ» совхоз тургустунга-ла ийи ай безин четпээн. Ынчангаш совхозтуң директору Сергей Дөңгүрович Седен-оолдуң мурнунга хөй-ле чаа, берге айтырыглар тургустунуп келген. Ол чүл? Бир-ле дугаарында совхозтуң материал-техниктиг баазазын быжыглаар, кадрлар, тускай эртемниглер, башкылар четчелеп тывар; ийи чүүлүнде, суур чаагайжыдылгазынче кирер; үш чүүлүнде, культурлуг амыдырал дээш демиселче кирер болгаш кижилерни чаа ёзунуң аажы-чаңынга кижизидер. Бо бүгүнү чоорту шиитпирлээри хөй күштү билдилиг болгаш организакчы чорукту, ажылчыннарның болгаш малчыннарның бот-идепкейин негеп турар. Партия, профэвилел, комсомол организацияларының удуртукчулары хөй-ниитичи эгелээшкин-биле ажылдап, ында совхозтуң ажыл-херээ дээш ёзулуг-ла бердинген кижилер шилиттинген.

Совхозтуң алыс перспективазы — өндүр чаагай. Каш чыл эртсе, ажыл-агый бут кырынга тургустунуп, көргүзүглер талазы-биле бедик түңнелдерни чедип ап, ажыл-агыйы сайзырап, ажылчыннарның болгаш малчыннарның амыдырал-чуртталгазы экижип, республиканың база бир шырак совхозтарының бирээзи болу бээр. Ам безин «Шамбалыгның» планныг онаалдалары улуг. Тараа культуралары 12600 га, ооң ниитизинде кызыл-тас 8000 га, мыйыстыг бода мал 884 баш, шээр мал 8860 баш. Күрүнеге бо чылын 5200 тонна тарааны, 146 тонна эътти, 22 тонна дүктү, 20 тонна сүттү садар.

Тыва АССР-ниң чечен чогаалының болгаш уран чүүлүнүң чоокта чаа Таңдыга эрткен хүннерин холбаштыр аңаа чеде берген турувуста, совхоз бир-ле дугаар 30 хаванны күрүнеге саткан, бир-ле дугаар тудуг материалы сөөрткен машина келген. Ол совхозтуң дирекциязын болгаш ажылчыннарын өөрткен. Ажылдаар контора чогундан дирекция бүгү-ле тускай эртемниглер-биле бичии бажыңда сыңмарлажып орарлар. Совхоз боду-даа чаа, удуртукчулары-даа аныяктар болгаш аңаа чалынмайн, чаныш-сыныш чок шудургу ажылдап турар.

— Силерниң совхозта чеже ажылчын барыл?— деп, Сергей Дөңгүровичиден сонуургадым. Ол караның шилин уштуп чоткаш, катап суп алгаш, салаалары-биле стол кырын тиккиледир сомнагылааш:

— 250 ийин—дээш, менче чылыы-биле көре-дир. Мен ону «Тиилелге» совхозунга комсомол комитедин, сөөлгү чылдарда партком секретарылап турда, көрүп шаг болган мен.

— Силерде мурнакчылар хөй бе?—деп айтырдым.

— Бар болдур ийин. Механизаторлардан Саая Кестик-оолду болгаш Тюлюш Кара-оолду, хойжулардан Монгуш Доржуну болгаш Ооржак Курбаатайны адап болур. Силерни ынчап чоруй бир мурнакчы хойжу-биле ужураштырар мен.

КИЖИНИҢ байы хевинде эвес, сагыш-сеткилиниң чаагайында болгаш ажылчыны кежээзинде дижир болгай. Ону Шамбалыгның мурнакчы хойжузу Доржу Бээжинхөевич биле Александра Самбаевна Монгуштар-биле директорнуң сүмезин ёзугаар ужуражып, сеткил хандыр хөөрежип чугаалашкаш, эскерип билдим. Олар ийи чыл хойжулап келген. Эрткен чылын төрүүр 100 хойдан 101 хураган, 1 хойдан 3,2 кг дүк алган. Мал чемин 41 тоннаны белеткээн. Бо чылын 35 тоннаны кылыр планныг.

— Бо чылгы хүлээлгеңер чежел?— деп, Доржу Бээжинхөевичиден айтырдым.

Ол боданмайн-даа:

— Чүс хойдан чүс хураган алыр ужурлуг кижи мен, ам күүседиптим, дүктү 3,5 кг-ны кыргыыр мен. Ол база күүсеттинер дээрзинге бүзүрээр мен. Амдызында агаар-бойдус арай соок, хой дүгү хозалбаан, ынчангаш шала орайтады кыргыыр боор мен.

Сергей Дөңгүрович чугаа кадында эш Монгушту Таңдының район Советиниң депутады, совхозта партбюро кежигүнү, хойжуларның партия бөлүүнүң организакчызы кижи дээрзин демдегледи. Хойжунуң ажылы дег чымыштыг чүве бар эвес, ынча хөй хөй-ниитичи хүлээлгелерни канчап кылып четтигип турар кижи боор деп бодал бажымга дораан-на кире хонуп келди, бо дугайын ол мынча диди:

— Ол кижиниң бодундан хамааржыр апаар—дээш, Доржу Бээжинхөевич уламчылады.—Алыс күзел турда кандыг-даа ажылды эки кылып болур. Бир эвес кижи боду партияның мурнунга бот-харысалгазын кезээде медереп билип чоруур болза, аңаа ажыл чиик. Мээң хөй-ниити ажылдарым хойжулаарынга болгаш бот-боттарынга черле шаптык катпас болгаш харын ажыктыг болгаш солун. Депутат азы партбюро кежигүнү болурумга чүгле мээң бодумнуң амыдыралым болгаш ажылым экижидеринге эвес, ол харын өске хойжуларга салдарлыг болуп, оларның чедер-четпестерин билип алырынга, бергелерни чайладырынга ажыктыг.

— Силерниң партия бөлүүнде чеже коммунистер барыл, база кандыг ажылдар чорудуп, чүнү шиитпирлеп турар силер?—деп, Бээжинхөевичиден сонуургадым.

— Бисте чеди коммунист бар, хуралдарны доктаамал эрттирип, аңаа хүннүң чугула айтырыгларын шиитпирлеп, партийжи-кижизидилгелиг ажылды хойжулар ортузунга чорудуп келген бис. Чоокку үеде чайлаглаашкын, хой кыргылдазы, сиген кезилдези, кыштаглар септелгези, хой тарылгазы чижектиг айтырыгларны чугаалажып, хойжу бүрүзүнүң кылза чогуур ажылдарын тус-тузунда тодарадып көрген бис. Ынчангаш коммунист-даа, хойжу-даа бүрүзү чүнү, кажан, канчаар кылырын билир. Олардан негелдени кажан-даа кошкатпайн, үндүрген шиитпирлерни күүсеткен турарын чедип ап турар бис. Ынчангаш бистиң коммунистеривис кандыг-даа ажылдың мурнуку одуруунда чоруп, коллективке кол өзек болу бергеннер. Ылаңгыя хойжу коммунистер Куулар Кошкар-оолду болгаш Монгуш Сенделди онзалап демдеглеп болур...

— Чылыткан шай-даа хей боор, чаа хайындырган шайдан ижип көрүңер — дээш, Александра Самбаевна улуг хола хөнекте шайны бистиң мурнувуска эккеп салды.

АМЫДЫРАЛДЫҢ каастакчызы херээжен кижи болганда өг-бүлениң ажылының хөй пуруузу аңаа онаажыр болгай деп чүвени сактып келгеш, Самбаевна-биле хөөрежи бердивис. Ол чеди уругнуң иези, оларның шуптузун ажаап өстүрген. Эң хеймери Радик ам бирги класчы, эң улуг оглу Байлак харылзаа ажылдакчызы, өскелери тракторист, Культура бажыңының директору, сургуул болгаш өөреникчилер. Кайызы-даа ажы-төлүнүң шын болгаш культурлуг кижизидилгези дээш доктаамал сагыш салып келгеннер. Александра Самбаевна хой ажылынга кол дузалакчы. Ол хой кадаржып, өг ажылын кылып, ажы-төлүн кижизидип, бүгү-ле чүведен чыдып калбайн, четтигип турар.

— Мээң ажылымның хөй кезиин бо кижи кылып турар болдур ийин —деп, Доржу Бээжинхөевичиниң чугаалаары-ла чөп. Хой төрүй берген үеде Александра Самбаевна сакманщиктеп кириптер. Ол энир чылын 140, а бо чылын 170 хураганны доруктуруп, өстүрген. «Эр кижи аъттыг ээрден дүшпес, магалыг чүве ышкажыл» деп, ооң ойнай-сылдай баштактанып олурары база шын...

— Адырам, силерде база бир — депутат хүлээлге бар болгай, ону канчаар күүседип турар силер, база соңгукчулар кандыг негелде-хомудалдар үндүрүп турарыл, ону канчаар боттандырып турар силер, Доржу Бээжинхөевич?

— Район Советиниң үндүрген шиитпирлерин соңгукчулар ортузунга таныштырып, оларга отчёттар берип, ужуражылгаларны доктаамал кылып келген мен. Ол чорааш чоннуң негелде-хомудалдарын-даа дыңнап, ону боттандырар дээш чогуур черлерниң мурнунга айтырыгларны-даа тургузуп келдим. Ооң кол-колу чаа тургустунган совхозтуң ажыл-агыйын көдүрери, чоннуң культурлуг амыдыралын экижидери, мал ажылын механизастаары боор чүве-дир.

Чижээ, Кызыл — Шамбалыг аразынга автобус аргыжылгазын доктаамал тургузары, совхозка сес чыл школазын ажыдары, чамдык чуртталга бажыңнары үрелип баксырааш, чурттаары бергедээн, ынчангаш тудуг ыяжы-биле хандырары, машина-трактор септээр чер чок болганындан олар бажыңнар даштынга хонар, культура одаа — эки клуб чок, телефон харылзааның ажылдавайн турары, кышкы коданнарже чырык киирбейн турары дээш амыдыралга эргежок кандыг айтырыглар турбазыл. Ол бүгү депутаттың кичээнгейинде. Бо бүгүнү чогуур черлер билип тураа-даа, эвээш сагыш салып келгени, соңгукчуларның саналынга дыңнангыр эвес чорукту көргүзүп турар. Бүгү чүвени хары угда кылыры болгаш тургузары база берге дээрзин билир бис. Бистиң совхоз чаа тургустунган чүве болганда, үстүнде айтырыглар моон соңгаар шиитпирлеттинер дээрзинге долу бүзүреддиг мен. Ол дугайын соңгукчулар-биле ужуражылга үезинде оларга айыткаан мен...

КОММУНИСТ, депутат, хойжу. Партия бөлүүнүң организакчызы, каш дакпыр хүлээлге, каш дакпыр харысалга. Ону партияның хереэнге бүрүн бердинген, шынчы бараан болган ёзулуг коммунист күүседип шыдаар. А ындыг кижилерниң бирээзи Доржу Бээжинхөевич Монгуш-тур. Ол эрткен чылын эң эки мергежил дээш районнуң социалистиг чарыжынга тиилекчи болган, аңаа «Мурнакчы хойжу» деп атты тывыскан. Ооң-биле чугаа доостур дей бергенде:

— Мурнакчы арга-дуржулганы кандыг янзы ажыглап турар силер?— деп айтырдым. Доржу Бээжинхөевич бажын суйбай туткаш, боданы аарак кысказы-биле харыылай-дыр:

— Мурнакчы хойжуларның ажыл-ижи болгаш арга-дуржулгазы-биле таныжкаш, ону сайгарып, ону ажыглаарының аргаларын дилеп, шудургу ажылдаарын күзеп турар кижи мен. Хамык ужур харысалгада болгаш амыдыжын бодавайн, кезээде кызымак ажылдаарында, бодундан болгаш өскелерден шыңгыы негелделиг болурунда. Ол шынарларны ышкынмас болза, эки ажыл болгаш дуржулга бар апаар.

Хүн чүгүрүүнде кире берген. Хойжунуң өөнге дыка-ла хөөрежип кааптывыс. Идепкейлиг хөй-ниитичи болгаш мурнакчы кижи-биле хөй шак эрттирген дээш кым хомудаар боор. Ол дээрге хөйүнге хөйлең, чонунга чорган болуп чоруур ажыктыг арга-дуржулгалыг кижи-дир.

О. СУВАКПИТ.

Тываның малчыннары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглери! Тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылының планныг онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседир дээш чарыштың тугун улам бедик тудаалы!

ТИИЛЕКЧИЛЕРГЕ ТУКТАР

САМАГАЛДАЙ. (Телефон-биле). Тес-Хем районнуң ажыл-агыйлары күрүнеге чартык чылда эът садарының планын 105 хуу, сүттүүн—111,6 хуу, дүктүүн—113 хуу күүсеткен. «Тес-Хем» совхозтуң малчыннары бо чылдың эрткен айларында малдың баш санын өстүрер, ооң продуктулуун бедидер талазы-биле кеску чедиишкиннерлиг болган. Күрүнеге эът, сүт, дүк садарының даалгаларын ол ажыр боттандырган. Ынчангаш совхоз бирги чартык чылда ажыл-агыйларның аразында социалистиг чарышка бирги черни алган. Совхозка (директору Н. Балчый-оол, партия комитединиң секретары Д. Хертек, көдээ Советтиң күүскомунуң даргазы С. Шалык) СЭКП райкомунуң, райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун хевээр арттырган.

Хойжу бригадаларда «Ак-Эрик» колхозтуң Түмен Тадар-оолга удурткан хойжу бригадазы төрүүр чүс баш хойга онаалштыр 90 хураганны ап, мал бажын өстүрериниң планын 103 хуу күүсеткеш, чарышка бирги черни ээлээн.

Сүт-бараан фермаларындан «Чодураа» колхозтуң Хараал-Тей фермазы (эргеленчизи Чооду Баткар) чарышка тиилекчи болган. Ферманың коллективи 917 центнер сүттү күрүнеге саткан.

Часкы хову ажылдарын эки шынарлыг, кыска хуусаада чорудар талазы-биле «Чодураа» колхозтуң ажыл-ишчилери эки ажылдаан. Олар тараа болгаш мал чеми культураларының тарылгазын чогуур үезинде тараан, 450 га тарааны суггарган, куруктурулга аңдарылгазын дооскан.

Бирги чартык чылдың социалистиг чарыжының тиилекчилеринге СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл туктарын тывыскылаан.

А. ДЕМБРЕЛЬ.

Бөгүн — Бурят АССР бодунуң 50 чылын байырлап турар

УЛУСТАРНЫҢ АКЫ-ДУҢМА ӨГ-БҮЛЕЗИНДЕ

Б. С. СЕМЕНОВ,

Бурят АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы

Бурят улус алдын байырлалының бүдүүзүнде — Бурят АССР улуг Эвилелдиң чарылбас кезээ — деп, чоргаарал-биле чугаалап турарлар. Хөй национал дыг ССРЭ-ниң тургустунганының дараазындагы — 1923 чылда ол республика тывылган. РСФСР-ниң составынга кирген бо автономнуг республиканы тургускан чорук буряттарның амыдыралынга төөгүлүг чүүл: оларның чуртунга төөгүге эң-не баштай Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың тургустунганы ол болган.

Хаанныг Россия үезинде национал кыдыг-кызыгаардан Бурятия эң-не хожудангай черниң бирээзи турган деп чугаалаар болза, черле хөөрем чок болур. Улуг орус шүлүкчү Н. А. Некрасов, «Байкал ындында буряттарның чери коргунчуг караңгы-бүдүүлүк чердир» — деп, шыны-биле-ле чугаалаан. Чоннуң мал ажылдыг кол-ла массазы көшкүн болгаш чартык көшкүн амыдыралдыг чораан. Байкал чоок-кавызынга үлетпүр барык чок турган. Экономиктиг хожудаашкынның үржүүнден чон хелбээзи-биле үжүк-бижик билбес боор, буддизмниң (сарыг шажынның) бир хевири ламаизмге долузу-биле кулдандырып чораан.

Октябрьның тиилелгези бурят улуска ССРЭ-ниң акы-дуңма улустарының өг-бүлезинге бактаап кирер, амыдыралдың чаа оруунче кирер арганы берген. 1920 чылдың октябрь 13-те РК (б)П-ниң чөөн чүк улустары чурттап турар черлерге сорулгаларының дугайында айтырыг талазы-биле В. И. Ленинниң сүмелээни болгаш оон бодунуң холу-биле бижээни доктаалын РК (б) П-ниң Төп Комитединиң Политбюрозу хүлээп алган. Ында областың автономиязын организастаарының эргежок чугулазын хүлээп көрген. Ынчалза-даа ол чылдарда Сибирьге хамааты дайын чоруп турган. Улус болгаш оларның чепсектиг кезектери Колчактың, Семеновтуң, Унгернниң контрреволюстуг шериглеринге, даштыкы интервентилерге удур тулчуп турган. 1923 чылда, Советтерниң тиилелгезиниң соонда, Бурят АССР-ни организастаан.

50 чыл дургузунда республиканың овур-хевири таныттынмас кылдыр чаартынган. Улуг орус улус-биле болгаш Советтер чуртунуң өске-даа улустары-биле бурят улустуң акы-дуңма найыралы, партияның болгаш күрүнениң доктаамал кичээнгейи, экономика талазы-биле сайзыраңгай районнарның улуг дузазы — бо чүүлдер, бистиң бүгү чедиишкиннеривистиң үндезини боор турар. Тайбың ажыл-иштиң чылдарында-даа, эрткен дайынның үезинде-даа ол найырал улам быжыгып, каңналган. Гитлержилерге удур тулчуушкуннар фронтуларынга бурят И. Баторов болгаш Бурятиядан барган орус С. Орешков олар Александр Матросовтуң маадырлыг чоруун катаптааннар. Чөөн Саян чурттуг аңчы Ж. Тулаев алдарлыг адыгжы-снайпер боор турган. Полковник В. Борсоев биле генерал И. Балдынов тулчуушкуннарга шылгарап, Совет Эвилелиниң Маадырлары болганнар.

Амгы үеде Бурятияның ажылчыннары, колхозчулары болгаш интеллигенциязы СЭКП-ниң XXIV съездизиниң айыткан сорулгаларын күүседир дээш кызымаккай ажылдап, коммунистиг тургузуушкунуң ниити херээнге боттарының салыышкынын киирип турарлар.

Хожудаңгай мал-чер ажылдыг турган Бурятия ССРЭ-ниң бүгү улустарының акы-дуңма дузаламчызының ачызында улуг хөгжүлделиг, үлетпүрлүг болгаш көдээ ажыл-агыйлыг республика болу берген.

Амгы үеде республика хем судноларын, күчүлүг автокраннарны, электри моторларын, нарын болгаш часпас ылавылалдыг приборларны, автоматчыдылга херекселдерин, соңга шилин, шиферни, цементини, ыяш болгаш дилиг материалдарын, шой болгаш канны, хеп чуур машиналарны, дүк бүдүштүг пөстерни, аргыглыг кылыгларны, бажың иштиниң эт-севин, эът болгаш балык консерваларын бүдүрүп үндүрүп турар апарган. Бурятияның үлетпүр черлериниң кылган чүүлдерин бистиң чурттуң барык бүгү республикаларынче, крайларынче, областарынче чорудуп, дыка хөй даштыкы чурттарже үндүрүп турар апарган. Амгы үеде Бурят АССР-де үлетпүр продукциязының чылда кылып үндүрер ниити хемчээли бир миллиард үш чүс миллион рубль чеде берген.

Көдээ ажыл-агыйда үндезин чаартылгалар база болган. Коллективизацияның соонда эрткен чылдар көдээ черлерге механизастаттынган улуг ажыл-агыйларның улуг күштүүн херек кырында бадыткаан. Ам Бурят АССР-ниң шөлдеринде 16 муң ажыг трактор (он беш аът күжүнге деңнээрге), тараа ажаап алыр дөрт муң ажыг комбайн ажылдап турар. Колхозтар болгаш совхозтар нарын болгаш чартык-нарын дүктүг хойну өстүрүп турар. Эъткир болгаш сүткүр мал ажылын болгаш куш өстүрер ажылды дыка хөгжүткен.

Бурятияның көдээзи база-ла таныттынмас кылдыр чаартынган. Чижээ, Баргузин аймактың Карл Маркс аттыг колхозунуң төвү — Баянголду ап көрээлиңер. Ында 4000 хире мыйыстыг бода мал, 30 муң хой, 8000 гектар тарылга шөлү бар. Суурда — ортумак школа, эмнелге, Культура бажыңы, библиотека база бар. Ол ажыл-агыйны ССРЭ-ниң УАЧД-ге чаңгыс эвес удаа делгеп көргүскен. Оон дыка хөй ажыл-ишчилери кызымаккай күш-ажылы дээш орденнер-биле шаңнаткан, а үш кижи—Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры деп бедик атты алганнар. Оон чурттакчылары шупту бижик билир, чүс ажыг кижи дээди өөредилге черлерин дооскан, оларның 12-зи эртемнер кандидаттары боор турар. Чаңгыс-ла ындыг бурят суурдан ынча хире эртемденнер үнер деп кым бодап чорааныл? А Баянгол дээрге, кара чаңгыс ындыг суур ол эвес болгай.

Культура амыдыралында эң-не улуг болуушкуннар дугайын чугаалаар дээр болза, мындыг саннарны деңнеп көөрге-ле тодаргай апаар: революция мурнунда үеде Байкал чоок-кавызының бурят чонунуң чүгле алдыдан эвээш хуузу үжүк-бижик билир деп санаттырып турган. Ынчалза-даа олар дээрге, шажын чүдүлге хуралдарының албаттылары ламалар боор турган. Амгы үениң Бурятиязы — кижи бүрүзү шупту үжүк-бижиктиг республика болу берген, оон 1000 кижизиниң-не чүзү дээди азы ортумак эртемниг боор турар. Республикада 600 хире школа бар. Школазы четпээн урууларга 402 уруглар садын ажыткан.

Улан-Удэниң дөрт дээди өөредилге черлеринге аныктар дээди эртемни чедип ап турар. Республикада 30 ажыг техникум болгаш 29 профессионал-техниктиг училище бар, студентилерниң саны дөртен муң ажып турар. Бурят национал дыка хөй кижи Москвага, Ленинградка, чурттуң өске-даа хоорайларынга эртем-билигни чедип алганнар. Олар дээрге ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Сибирь салбырының бурят салбырының эртем ажылдакчыларының кол-ла өзээ боор турар.

Операның болгаш балеттиң бурят театрының ыраажылары, танцычылары, «Байкал» ансамбльдиң артистери чоокта чаа Москвага, Свердловскиге боттарының уран мергежилин көргүзүп чорааннар. Бурят АССР-ниң чогаалчылары боттарының романнарындан, тоожуларындан үзүндүлерин номчуп, шүлүктерин сонуургатканнар. Улан-Удэде Х. Н. Намсараев аттыг бурят театр болгаш орус шии театры, ойнаарактар театры ажылдап турар, а культура бажыңнарында болгаш көдээ клубтарда — чээрби хире улусчу ансамбльдер болгаш бот-тывынгыр артистерниң театрлары ажылдап турар.

Бөгүнгү Бурятия — чаа тудуглар-биле шыптынган. Хоорайларда, суурларда чурттаганың чаа-чаа бажыңнары немештир туттунуп турар. Бо чылын көвүрүглерниң демир кезектерин кылыр улуг заводту ажыглалда киирген. Удавас Селенганың целлюлоза-картон комбинады продукциязын берип эгелээр, Гусиноозёрскиниң 11,2 миллион киловатт күчүлүг ГРЭС-и болгаш бурят шии театрының чаа бажыңы туттунуп турар, бажың тудар комбинатты калбартып кылыр. Юбилей хүннеринде аът чарыштырар чер—ипподром баштайгы көрүкчүлерни болгаш спортсменнерни хүлээп алыр. Аңаа бүгү аймактарның «Сурхарбаан» дээр аът спортунуң улусчу наадымы база болур.

Ленинчи Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле Бурятия чырыткылыг келир үе—коммунизмни идепкейлиг тургузуп турар.

Европаның айыыл чок чоруунуң үндезиннериниң болгаш
Европага күрүнелер аразынга харылзаалар принциптериниң
дугайында

КОЛ ДЕКЛАРАЦИЯ ТӨЛЕВИЛЕЛ

I.

Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга айтырыгларының талазы-биле чөвүлел хуралдың киржикчилери күрүнелер,

улустарны санап четпес когараалдарга болгаш качыгдалдарга таварыштырган делегейниң ийиги дайыны Европага эгелээн деп чүвени бодааш,

улустарның айыыл чок чоруунга төөгүлүг харысалганы медереп билбишаан, база Европаны дайынзырак үүлгедиглерден камгалаар болгаш ону доктаамал быжыг тайбыңның девискээри болдурар дээш, боттарының күжениишкиннерин каттыштырар сорулгага хей-аът кирип,

Европа диңке, база Чер ортузу далайның девискээри-биле катай алырга, Европаның чоок-кавызы девискээрлерге тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту хандырарының бүгү-ниити тайбыңны камгалаарынга, быжыктырарынга ужур-дузалыын ылап медереп билбишаан,

Европаның айыыл чок чоруун быжыглаары кандыг-даа күрүнеге ийикпе диңке удур угланмаан деп чүвени барымдаалааш,

социал-политиктиг тургузугнуң ылгалдыы ийи талалыг, ниити европага хамаарышкан-даа үндезинниг кады ажылдажылга харылзааларын күрүнелер аразынга бүгү талалыг хөгжүдеринге шаптык болбас ужурлуг деп чүвеге ылап бүзүреп,

Европаның шериг-политиктиг бөлүглежиишкиннерге хуваттынганын чоорту ажып эртер арганы келир үеде бээр кылдыр ук диңке күрүнелер аразынга харылзааларны чаартырын күзенчиг деп санааш,

Европага тайбың кады ажылдажылганың идеяларын күрүнелер аразында харылзааларга, организациялар, кижилер аразынга харылзаалар тударда болгаш информациялар солчурунга-даа амыдыралга моон соңгаар боттандырарынга база дуза чедирер күзелдиг илергейлевишаан,

материалдыг болгаш угаан-бодал культуразының чүүл-бүрү адырларынга чедиишкиннер-биле бот-боттарын байытчыр арганы улустарга бээринче чүткүл салбышаан,

Каттышкан Нациялар Организациязының сорулгаларын болгаш принциптерин барымдаалап,

күрүнелер аразында харылзааларның чөпшээрежилгелиг болур принциптерин хүлээп алыры Европага айыыл чок чоруктуң, кады ажылдажылганың болгаш билчиишкинниң үндезиннерин быжыглаар деп чүвени бодавышаан,

оларның политиктиг, экономиктиг болгаш социал системаларындан хамаарылга чокка олар боттарының харылзааларынга мооң адаанда чүүлдерге хамаарышкан эң чугула принциптерни хүндүлээрин база шыңгыы сагыырын **хүндүткелдиг-биле медеглеп тур:**

— боттарының девискээринге дээди эргени эдилевишаан, киржикчи күрүнелер бот-боттары-биле харылзааларын деӊ эргеге, хамаарышпас чорукка болгаш бүрүн эргелиг турарынга черле барымдаалаттынар өске-даа эргелерни хүндүлээринге үндезилей тургузарынга барымдаалаар **деӊ бүрүн эргелиг болур:**

— **күш дөгээр чорукту ийикпе күш дөгеп кыжаныышкын кылырын ажыглавазы,** аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер боттарының харылзааларынга күш дөгээр чорукту ажыглаарындан ийикпе күш дөгеп кыжаныышкын кылырын ажыглаарындан КНО-нуң Уставын ёзугаар ойталаар болгаш ооң-биле чергелештир европа улустарының амыдыралынга дайынны улустар аразының маргылдааларын шиитпирлээриниң аргазы болдурбазын хүлээнир;

— **кызыгаарларны үреп болбазы,** аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер Европада догуннап турар кызыгаарларны амгы болгаш келир үеде үреп болбас деп көөр, бот-бодунга девискээр былаажыр кандыг-даа негелделер салбас база ол диптиң девискээринге чүгле кым-даа амгы кызыгаарларга халдавас болза, тайбың камгалаттынган турар деп чүвени хүлээп көөр;

— **бүдүн девискээрлиг турары,** аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер Европага бүгү күрүнелерниң амгы кызыгаарларының аайы-биле оларның бүдүн девискээрлиг турарын чайгылыш чок хүндүлээр болгаш сагыыр;

— **маргылдааларны тайбың арга-биле таарыштырып шиитпирлээри,** аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер делегейниң тайбыңын болгаш айыыл чок чоруун айыылга таварыштырбас кылдыр боттарының маргылдааларын тайбың аргалар-биле шиитпирлээр;

— **иштики херектерин холгаарлашпазы,** аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер өске күрүнелерниң иштики херектеринче холгаарлавас, оларның күрүне бүрүзү өске күрүнелерниң политиктиг, экономика болгаш культура үндезиннерин хүндүлээр;

— **кижиниң эргелерин болгаш кол хосталгаларны хүндүлээри,** аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер шажын-чүдүлгелиг бүзүрелдерниң хостуг болуру-биле катай алырга, кижиниң эргелерин болгаш кол хосталгаларны хүндүлээр;

— **улустарның деӊ эргези болгаш боттарының салым-чолун боттары баш миннир эргелери,** аңаа дүүштүр улус бүрүзү бодунуң чуртунуң экономиктиг, социал болгаш культура хөгжүлдезин хандырарынга эргежок чугула деп бодунуң санаар ниитилел тургузуун тургузар болгаш эргелеп-башкарарының хевирин шилип алыр;

— **күрүнелер аразынга кады ажылдажылга,** аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер делегейниң тайбыңын болгаш айыыл чок чоруун деткиир сорулганы барымдаалааш, бот-боттарының аразынга дем каттыштырып ажылдаар, экономика, социал, культура, эртем-техника болгаш садыг талалары-биле боттарының харылзааларынга бүрүн деӊ эргелиг болур, холгаарлаашкын кылбас чурумга үндезилей боттандырар;

— **делегей эргезиниң талазы-биле хүлээлгелерин ак сеткилдиг күүседир,** аңаа дүүштүр киржикчи күрүнелер боттарының улустар аразынга ийи талалыг ийикпе хөй талалыг чурум ёзугаар алган хүлээлгелерин КНО-нуң Уставынга дүүштүр ак сеткилдиг күүседир;

бо принциптерни шуптузун ажыглааның түңнелинде тургустунар артык эргелерни бүгү киржикчи күрүнелерге хандырар төлээде, бо принциптерниң кайызын-даа боттарының аразынга харылзааларның болгаш кады ажылдажылганың бүгү талаларынга бир дөмей хажык чокка ажыглаар **шиитпирлиин илергейлеп тур.**

II.

Үстүнде айыттынган принциптерни ажыглаары оларның аразынга чогумчалыг болгаш найыралдыг харылзааларны хөгжүдеринге идиглиг болурунга **бүзүрелин илергейлевишаан,** ол принциптерни улам дээштиг болдурары-биле боттарының мооң адаанда чүүлдерни кылырынга белениин медеглеп тур:

— боттарының аразынга туруп кээп болур кандыг-даа маргылдааларны чугаалажыышкыннарның, холбаштырылганың, арбитражтың болгаш талаларның өске-даа аргаларны шилип, чөпшээрешкенин ёзугаар чүгле тайбың ёзу-биле **шиитпирлээри;** кандыг-бир күрүнелер аразында амгы үеде боор турар маргылдааларны болдунар-ла кыска хуусаа иштинде шиитпирлеттинген болгаш чогуур хевир-биле таарыштырган турарынче күжениишкинни салыры;

— делегейде тайбыңга болгаш айыыл чок чорукка кыжаныышкынны болдуруп турар хөделиишкиннерни кылган кандыг-даа күрүнеге азы күрүнелерге политиктиг, шериг, экономиктиг азы өске-даа хевирлиг дузаламчыны болгаш деткимчени кылырындан **ойталаары;**

— ниитиниң эрге-ажыын барымдаалаан болгаш Европага тайбыңны, айыыл чок чорукту болгаш кады ажылдажылганы быжыглаарынга холбашкан айтырыглар талазы-биле политиктиг консультацияларны, информациялар солужулгазын ийи талаңың болгаш хөй талаңың-даа аразынга үндезилээш, **калбартыры болгаш ханыладыры;**

— садыг болгаш экономика талазынга, эртем-техниктиг чедиишкиннерни ажыглаарынга, бүгү диңке ийикпе азы ооң тус-тус районнарынга-даа хамаарышкан ниити экономиктиг сорулгаларны чедиишкинниг шиитпирлээринге, а ол ышкаш кижини долгандыр турар агаар-бойдусту камгалаар талазы-биле ийи талалыг болгаш хөй-даа талалыг харылзааларны кайы-кайызынга ажыктыг болурунга үндезилеп **хөгжүдери;**

— культураның болгаш уран чүүлдүң ёзулуг үнелиг чүүлдери улустарның ниити байлаа болзун дээш база улустар аразынга бот-боттарын хүндүлежириниң болгаш эки күзээшкиннериниң сагыш-сеткили, Европага тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынының болгаш деӊ эргелиг кады ажылдажылганың идеялары кижилерниң, ылаңгыя аныяк салгакчыларның медерелинге сиңзин дээш организациялар болгаш кижилерниң аразынга культурлуг кады ажылдажылганы, харылзааларны, туризмни калбартырынга, информацияны нептередиринге **идигни бээри;**

Европага политиктиг байдалды экижидериниң талазы-биле хемчеглер болгаш шеригге холбашкан дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының талазы-биле хемчеглер бот-боттарындан чарылбас болуру ажыктыг деп санавышаан, ону ёзугаар:

— Европада чогумчалыг байдалды болгаш бот-боттарынга идегежир чорукту быжыглаарын барымдаалааш, чогуур күрүнелер дугурушутунган чүүлдерге үндезилээш, айыттынган девискээрлерге шериглерниң улуг өөредилгезиниң дугайын бот-боттарынга дыңнадыры болгаш ындыг хевирлиг шериг өөредилгелеринге хайгааракчыларны кайы-кайызынга таарымчалыг байдалга чалап, солчуушкун кылыры **чугула ужур-дузалыг деп санап турары;**

— аңаа киржип турар күрүнелерниң айыыл чок чоруунга холгаарлаашкынны болдурбазының принцивинге үндезилээш, Төп Европада Чепсектиг күштерни болгаш боочепсекти кызырарының дугайында боор турар тускай чугаалажыышкыннар Европага тайбыңны быжыглаарының эрге-ажыктарынга дүүшкен эки түңнелдерни бээр дээрзинге **идегелди илередири;**

— делегейниң шыңгыы контролюнуң адаа-биле чепсеглениишкинни бүгү-ниити болгаш бүрүн дүжүрериниң айтырыгларын шиитпирлээринге, ракета-ядролуг чепсек-биле кады чепсеглениишкинни эндере бүдүрерин кызыгаарлаар болгаш соксадыр талазы-биле хемчеглерни боттандырып чорударынга **бүгү хемчег-биле идигни бээри.**

III.

Олар Каттышкан Нациялар Организациязын долузу-биле деткип турарын **бадыткавышаан,** ол организацияның делегейге тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту тургузарынга, делегей айтырыгларын шиитпирлээринге, месилдежиишкиннерни баш удур болдурбазынга болгаш делегейге кады ажылдажылганы хөгжүдеринге ролюн база аргаларын бедидер дээш, ооң Уставының негелделерин барымдаалап, ону быжыглаары дээш туржуру;

— Декларацияның киржикчилери күрүнелерниң күштүг боор турар ийи талалыг болгаш хөй-даа талалыг керээлерде азы дугуржулгаларда боттарынга алган хүлээлгелеринге бо Кол декларацияда чүү-даа хамаарышпас деп чүвени медеглевишаан;

— бо Кол декларацияны Айыыл чок чорук Чөвүлелинге болгаш Каттышкан Нациялар Организациязының Кол Ассамблеязынга, а ол ышкаш делегейниң бүгү күрүнелериниң чазактарынга база дыңнадырын Финляндияның чазаандан дилеп тур.

Ю. ЦЕДЕНБАЛ УЛАН-УДЭДЕ КЕЛГЕН

УЛАН-УДЭ. (СЭТА). Бурят АССР-ниң 50 чылының байырлалынга киржири-биле МАРН ТК-ның Бирги секретары, МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ю. Цеденбал июль 4-те ында келген. МАР-ның камгалал министри армия генералы Б. Дорж болгаш албанның өске-даа кижилери ону үдеп келген.

МАР-ның, ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң күрүне туктары-биле шимээн вокзалга Ю. Цеденбалды СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев, СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП-ниң Бурят обкомунуң бирги секретары А. У. Модогоев, Бурят АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. С. Семенов, Бурят АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. Б. Пивоваров болгаш албанның өске-даа кижилери уткаан.

МАР-ның Иркутскиде консулу С. Цедендамба база уткаан.

Ол-ла хүн Ю. Цеденбал СЭКП-ниң Бурят обкомунга барып, автономнуг республиканың удуртукчулары-биле чугаалашкан.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ССРЭ-НИҢ САНАЛЫ

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА-ның тускай корр.). Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралга ССРЭ-ниң төлээлери Европаның айыыл чок чоруунуң үндезиннериниң болгаш Европага күрүнелер аразынга харылзааларның принциптериниң дугайында Кол декларацияның төлевилелин июль 4-те киирген. Декларацияның төлевилелин бо солунда парлаан.

ХЕЛЬСИНКИДЕ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛ

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА-ның тускай корр.). Июль 4—Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың ийиги хүнү болган. Ол чөвүлел хурал ажыл-ишчи, боттуг байдалда, ол шуулганның мурнунда турар төөгүлүг сорулгаларның чугулазын медереп билириниң байдалында эртип турар. Ниити чугаалажылганы ажыткан совет делегацияның баштыңы, даштыкы херектер министри А. А. Громыконуң июль үште чугаазында көдүрүлген чугула саналдарны көдүрлүүшкүннүг чугаалажып турар. Европаның айыыл чок чоруунуң болгаш кады ажылдажылгазының барымдаалаар кол чүүлдерин болгаш принциптерин чаңгыс аай болдурарының идеязы улуг сонуургалды болдурган. Ол идея Европаның айыыл чок чоруунуң үндезиннериниң болгаш Европага күрүнелер аразының харылзааларының принциптериниң дугайында совет делегацияның киирген Кол декларацияның төлевилелинде сиңниккен. Демдеглеп турарын ёзугаар алырга, чөвүлел хуралда киржип турар өске чурттарның эрге-ажыктарын болгаш оларның хөй талалыг сүмележилгелер чоруп турган белеткел үе-чадазында-ла илереп келген боттуг санал-оналдарын ол декларацияда барымдаалап көрген.

Июль 4-түң эртеңги хуралынга БУР-нуң даштыкы херектер министри **Петр Младенов** даргалаан. ГДР-ниң даштыкы херектер министри **Отто Винцер** бир-ле дугаарында санал бергеш, сөөлгү үеде Европа күрүнелериниң аразында харылзааларга болган өскерлиишкиннерге доктааган. ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразынга чоокта чаа чардынган дугуржулгаларның Европаның айыыл чок чоруун быжыглаарының херээнге чугула ужур-дузалыын ол онзалап демдеглээн. Бо чөвүлел хурал чедип алдынган бурунгаарлаашкынны быжыглаар, Европада дүшкүүрлүг чорукту улам ыңай кошкадырының херээнге идиг бээр хүлээлгелиг деп ол чугаалаан.

Чөвүлел хурал бодунуң чаагай сорулгаларын күүседиринге, улустарның аңаа онаап турар идегелдерин боттандырарынга дузалап болгу дег боттуг шиитпирлерни ажылдап кылырынга ГДР киржир деп, О. Винцер чугаалаан.

Күрүнелерниң тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынынга ССРЭ-ниң, ПУР-нуң болгаш ГДР-ниң ГФР-биле керээлериниң, а ол ышкаш Барыын Берлин талазы-биле дөрт талалыг дугуржулганың болгаш барыын-берлин сенат-биле ГДР-ниң ооң дараазындагы дугуржулгаларының ойнап турар ролюнга ГДР-ниң даштыкы херектер министри доктааган. Ол керээлер Хельсинкиже орукту ажыдарынга дузалаан деп, О. Винцер чугаалаан.

Экономика, садыг, эртем болгаш техника талазы-биле кады ажылдажылганы хөгжүдериниң, а ол ышкаш долгандыр турар бойдус чүүлдериниң камгалаарының дугайында айтырыгның талазы-биле чөвүлел хуралдың медеглелиниң төлевилелин Венгр Улус Республика-биле кады Герман Демократтыг Республиканың киирер деп турарын ГДР-ниң делегациязының баштыңы чугаалаан.

Европага айыыл чок чоруктуң болгаш кады ажылдажылганың айтырыгларының талазы-биле Доктаамал консультативтиг комитетти тургузарын ГДР база саналдаар деп, О. Винцер чугаалаан.

ГФР-ниң даштыкы херектер министри **Вальтер Шеель** Европага айыыл чок чоруктуң болгаш кады ажылдажылганың талазы-биле санал-оналдарын кады солчур арганы министрлер бир-ле дугаарында алган ол фактының ужур-дузалыын бодунуң саналынга онзалап демдеглээн. Ол болза диңте чаа байдалды көргүзүп турар. Сөөлгү чылдарда Европага болган боттуг өскерлиишкиннерге доктаагаш, ооң-биле холбаштыр ГФР-ниң социалистиг чурттар-биле керээлериниң ужур-дузалыын Шеель демдеглээн.

Үлетпүрге кады ажылдажылганың кол угланыышкыннарынга, харылзажылгаларга, эртем талазы-биле кады ажылдажылгага болгаш өске-даа чүүлдерге идиг бээринге хамаарышкан чамдык саналдарны ГФР-ниң делегациязы киирер бодалдыын Шеель дыңнаткан.

Хөй талалыг үндезинге кады ажылдажылганың хөгжүлдезиниң перспективаларын таарымчалыг кылдыр көрүп турарын ол министр онзалап демдеглээн. Чепсеглениишкиннерни эндере бүдүрерин шеглээр болгаш ядролуг дайынны болдурбас дугайында президент Р. Никсоннуң болгаш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң аразынга чоокта чаагы дугуржулганы хөй ниитиниң санал-оналы коңчуг таарымчалыг кылдыр көргенин ол чугаалаан. Эрге-ажыктарны ылак барымдаалаанда болгаш бот-бодунга бүзүрежир чорук бар турда өске-даа талаларга ол янзылыг түңнелдер чедип алдынган туруп болур деп идегелин В. Шеель илергейлээн.

Перу чазак даштыкы монополияларны улам кызыгаарлаар болгаш чурт иштиниң үлетпүр ээлериниң ажылын хынаарын күштелдиреринче угланган шиитпирни хүлээп алган. Перунуң дашкаар үндүрер кол продукциязы — балык далганын болгаш балык үзүн кылып турар бүдүрүлге черлерин күрүнени кылдыр хавырган.

Малга үнелиг чем болгаш чемишчидилгениң чиг-эди—балык далганын кылыр талазы-биле чурт амгы үеде делегейде бирги черни ээлеп турар. Экономиканың ол адырын (100 завод болгаш 30 муң хире ажылчыннар) «Песка-Перу» дээр күрүне компаниязының эргезинче шилчидер ужурлуг.

ЧУРУКТА: күрүнени кылдыр хавырган бүдүрүлге чери. Пренса Латина—СЭТА-ның фотозу.

Бөгүн — Бурят АССР бодунуң 50 чылын байырлап турар

Дарима

Бурят чогаалчы Ц. ГАЛАНОВ «Дарима» деп тоожузунга эвээш эвес бергелерни көрүп эрткен аныяк херээжен кижиниң амыдырал-чуртталгазын бижип көргүскен. Ол тоожудан үзүндүнү номчукчуларга бараалгадыр-дыр бис.

Бато фронтуже чоруп турда, Дарима он чеди харлыг турган. Ынчан Бато он дугаарга, а Дарима сес дугаарга өөренип чоруп тургулаан.

Чеди километр черде турар Ногаан-Хадың школазынче олар кады чоруп турган. Оон дедир чанарда база кады кээрлер. Орукка чоруп олура ай, бес, согуна, кат дээш, чиики дег-ле чүве бүрүзүн соора көөр эвестер. Ынчан дөртен ийи чыл, ынчангаш аштанты-чудангызы аажок. Ылангыя күзүн кылаштажып чорааш, казып, чыып, дайнап, ажырып чорда, оруктуң узуну-даа эскертинмес. А кыжын доңмас дээш, бот-боттарын четчип, эртижип чораа-чораа, база-ла удавастар. Оон соонда час-даа душкен. Ол часты Дарима кажан-даа уттупас.

Чүү, канчаар болганын эдерти чугаалап шыдавас мен. Чүгле ол чазын бистиң черге ховар болур улуг үер болганын сактыр-дыр мен. Чаңгыс-ла дүне хамык хемнерниң дожу сөктүп баткан, мындыг. Олар ээт черлерге тырлып, бот-боттары баскылажып, диңмирел туруп берген. Дамырактар, хемчигештер болгаш хемнер суу эриин ажып, оймактарны, шыктарны, шынааларны шыва ап, орук-чирикти моондактай берген. Кижинга деп хемчигеживис база-ла өскелерден чыда калбаан: дүне дажып-хөөрээш, ыяш көвүрүгнү алгаш барган.

Дарима биле Бато школазынче барып шыдавастаан, ынчаарга орта оларның кайызы-даа улуг-ла хомудаваан. Эртениң-не бажыңнарындан үнгеш, ийилээн хем кыдыынга хүнзеп турганнар. Дарима үерлээн сугга харын мырыңай амырап турган: Бато-биле ол кажан-даа мындыг үр үеде кады чорбаан-на болгай.

Ол чылын Батонуң эът-ханы чотчип, үңү безин чоондай берген. Езулуг-ла эр болган. Даримадан өске-даа улус ону эскерип, билип турган. Ашактары шериг барган, аныяк херээженнер безин дорт сынныг, хоглуг оолду сонуургаар, карак базар, чанынга ээртинер апарган.

Чараш кыстарның чаңнап кээринге, Батодан өске оол болза, достуңмейн-не баар ийик. Ынчаарга ооң бажы кыстар бодаар хире эвес турган.

Дайынның мырыңай эгезинде бир-ле дугаар багай медээ Батонуң бажыңынга келген: ачазы Смоленск хоорайның чанынга өлүрткен деп дыңнадыгны олар алган. Оон эгелээш-ле оол таныттынмас апарган. Ооң хоглээр хамаан чок, хүлүмзүрүп чорааны-даа улус көрбестээн. Чүгле ийилээн чорааш, Дарима-ла көрген боор оң.

Ол хүн олар база хемге келгеннер. Хат дээрге шуут-ла өттүр үрер. Ынчала-даа Дарима Батонуң чылыг куспаанга чорааш, хаттың соогун-даа тооваан.

— Тергиин-не-дир сен... Сен ышкаш кижиге моон соонда душпас боор мен — деп, Бато сагыжын ажыткан.

— Душпас боор мен деп чээ? — дээш, Дарима карактарын херө көрүпкен. — Менден чарлып чоруур дээниң ол бе?

— Ам менден чүнү-даа айтырба. Үш ай эртерге, ачамның өлгенинден бээр бир чыл болур. Билдиң бе? Бир чыл...

— Бато! Сен менден бир-ле чүвени чажырып тур сен.

— Школаны доозуп ал — деп, Бато көңгүс уг чок чугаалаан. — Бир кижиге ынакшый-даа бергей-ле сен. Езулуу-биле аан...

Оон ыңай база чугаалаарла бодаан боор, ынчалза-даа Дариманың чаш долган карактарын, корткан арнын көре каапкаш, Бато бодунуң доңгун болганынга эгениш калган. Оон уругнуң холун согирип алгаш, хамык салааларын одурту ошкааш, чиңге мойнунга эриин дээскеш, орта оожургаан. А Дарима ыыт чок туруп-туруп, хенертен ыглай-ла берген. Бато уругну чыыра куспактап, чассытпышаан, сымыранган:

— Соора чугаалаптым. Ынча дээр деп бодаваан мен...

— Ыттава!

Кежээ дүжүп, имиртиңней бергенин, дээрде сылдыстарның үнүп келгенин олар эскербээн.

Даартазында олар дүүн кежээ чанынга олурган хадыңнарының дөзүнге база катап дужуп келгеннер.

— Чаа, Дарима, мен-даа чоруптайн — дээш, Бато эктинде эгин дүүргезиниң баан эде тыртып алган.

Дарима хүлүмзүрээш кылынган.

— Чоруптайн деп бе? Кайнаар? Олча-омактыг кээр сен шүве. Мен одагдан кывыскаш, чем кылып каар мен. Үр болбас сен, Бато, сен оолала боолап билир сен бе?

Ол эктинден боозун дүжүргеш, уругже бөргүн сунган.

— Өрү окта, көргей-ле сен.

Бөрт хадыңнар бажынче бедип-бедип, дедир бадыпкан. Боо тог-ла дээн. Дарима кулаан дуй тудупкан: тараа октар бөрттүң дал ортузунче киргилей берген болган.

— Кежээликтей арт кырынга үне бээр мен. Оон станцияга четкеш, фронтуже хапканым ол эвеспе. Мен ачамның өжээнин негээр ужурлуг мен.

— А школаң? Кыш хонгаш, суг сыгай бээр-ле болгай.

— Школа манаай аан.

— Аваңның дугайын бодадың бе? Дуңмаларыңга кым дузалаарыл?

— Аргастаны бээрлер ыйнаан. Ийи хонук эртпээнде, кымга-даа чугаалавас сен, көрдүң бе — дээш, Бато холун сунган.

Ооң ойнап-баштактанмайн турарын Дарима чүгле ам билип каан.

— Кайнаар-даа барбас сен. Улуска барып соглээр мен! — дээш салып-ла берген.

Бато ону чыпшыр четкеш, холундан тудуп алган.

— Чоп маңнадың? Мен сени черле чер алыспас ышкажым кай.

— Мени сал!

Бато уругже кезе көргеш, чугаалаан:

— Байырлыг че, Дарима! Мээң дилээмни күүседир сен шүве! Мен сенче чагаа бижиир мен.

— Сени чоруттпас мен!

— Чорудар сен.

Дарима оолдуң мойнундан куспактанып кааан.

— Сен менээ ынак сен бе?

— Ынак мен. Ынчангаш харын фронтуже чоруурум бо-дур. Дайын төнерге, кады чурттаар бис.

— Ол кажан төнерил, ынчаш? Бис ам-даа кады чурттап болгай-ла бис.

— Чугааладым чоп. Мени манаар сен бе?

— Ону айтырганш чоор сен.

— Хөй-ле уругларлыг болур бис. А баштайгызы ыяап-ла оол болур ужурлуг, билдиң бе?..

Олар арга кыдыынга доктаай бергеннер.

— Мындыг-дыр — дээш, Бато чугаалаан. — Кандыг-даа чүве таваржып болур болгай. Сен шуут хостуг сен.

— Ол чүңүл?

— Чугаалааным ол эвеспе.

— Менче бижиир сен. Хүннүң-не.

— Бижиир мен.

Бато уругнуң эктинге холун салгаш, аяар идипкен.

— Чана бер че.

Ол-ла дораан боду халып ыңай болган. Элээн бар чыда, хая көрнүп келген. Дарима демги-ле черинде турбушаан, ооң бажының дүктери хатка эстеп турган.

— Хая көрүнме! — деп, ол алгырган. — Хая көрүнмес чоор!

— Бодуңну камнаныр сен!

— Мен канчанмас-даа мен. Сен бодуң харын оваартынып чор...

ИЮЛЬДУҢ ЧАА КИНОЛАРЫ

«Мендээ база менди-чаагай» деп уран-чечен фильмни «Ленфильм» киностудиязы үндүрген. Ооң кол маадыры колхозтуң күш ажаакчызы Александра Ермолюк. Быжыг мөзүлүг, аныяк чараш ол херээженниң амыдыралынга арай эпчок чүүл тургустунар. Ооң ашаа үш уругларлыг кадайын каггаш хоорайже чоруптар.

Александраның чурттап турар суурунга Буранов деп кижи чедип келир. Ол күш ажаакчызынга ынакшып эгелээр. Тургустунуп келген байдалды билгеш, Александра хоорайже «дескен» ашаан сүрүп чоруптар. Ооң ашаа Митька заводта таарымчалыг тургустунуп алган болур. Митька заводта ат-алдарын бодааш, кадайы-биле кодээге кээп чурттай бээр. Ынчалзажок оларның бажыңында өөрүшкү, ынакшыл чок. Мындыг байдалга чурттаары бергезин Митька ажыы-биле чугаалааш, база катап чоруптар. А Александра биле Бурановтуң салым-чолу кандыг болурул? Бо айтырыгны көрүкчүлер силер ук кинону көргеш шиитпирлеп болур силер.

Хамааты дайынның сураглыг маадыры Григорий Иванович Котовскийниң аныяк болгаш революция үезинде чылдарын көргүскен **«Сөөлгү гайдук»** деп кино үнүп эгелээр. Ол кинону «Молдовофильм» киностудиязы маадырның төрээн чери — Молдавияга тырттырган.

Котовский хоругдалдан дезип үнгеш, өжээн негекчилериниң — гайдуктарның дружиназын чыггаш, помещиктерниң турлагларынче халдап, оон аъш-чем, эт-септи хунаагаш тараачыннарга үлеп берип турар. Чоорту большевиктерниң салдары-биле ол ийи чаңгыс кижиниң хааның эрге-чагыргага удур демиселиниң ажык чогун биле бээр. Бо фильмниң сөөлүнде Г. Котовскийниң революстуг шеригниң командири апарганын көөр бис.

Бүгү-ле чүвени алдын арыг эвес аажы-чаңы, оп-мегези-биле кылып турар өг-бүлеге бир оол өзүп кээр. Ооң адазы хамык-ла тургустунуп келген бергелерни ажып эртерде, эрги ёзу-биле садып ап турар. Адазының бак аажызын ак сеткилдиг, ооң класчызы — Зураб хөйге долузу-биле ажыдар. Ол хүнден эгелээш, оолдуң амыдыралынга шаптыктыг аар «чүък» артыр. Бо дугайында **«Миндаль частып турда»** деп «Грузияфильм» киностудиязының чаа кинозунда чугаалап турар.

«Ленфильм» киностудиязы **«Долгандырыг»** деп чаа кинону үндүрген. Бо кино барык-ла «Хүндүскү сеансыже ийи билет» деп фильмниң уламчызы. Чаа кинода шагдаа ажылдакчыларының бир өрт соонда истелге кылып турарын көргүскен. Шоолуг улуг эвес болуушкуннуң артында дыка шыңгыы херек чаштып чыдарын фильмде чугаалап турар.

Совет садыг флодунуң далайжыларының өрттенген даштыкы судноны камгалап алыр дээш эрес-маадырлыг чоруунуң дугайында **«Бистиң идегеливистиң далайы»** деп делгем экранныг фильм көргүзүп турар. Ооң сценарийин Э. Тополь. Г. Овчаренко олар чогаатканнар. Тургускан режиссеру — Г. Овчаренко. Фильмниң кол ролюнда Роман Громадский ойнап турар.

Аныяк кижилерниң мурнунга бо-ла таваржып кээр амыдыралдың болгаш хамааты хүлээлгениң дугайында айтырыгларны «Арменфильм» киностудиязының үндүргени **«Ээп чанып келгени»** деп кинода чугаалап турарын база бо айда көрүп болур силер.

Июль айда совет фильмнерден аңгыда, даштыкы уран-чечен фильмнер база-ла хөйү-биле үнер. Оларга **«Феликс биле Отилия»** деп ийи сериялыг румын кино болгаш **«Ногаан хана»** деп перу фильмни хамаарыштырып болур.

Л. КАБАКОВА.

БУРЯТ ЧОГААЛЧЫЛАР ШҮЛҮКТЕРИ

Даши ДАМБАЕВ.

БАЙКАЛДЫҢ ЧАЛГЫГЛАРЫ

Хөлүгүр көк чалымче,
Көшкеленген сайже
Хөй муң ак аът дывыржып
тур.
Хаяларже
Халчып турда,
Бууранчаан чели
Булуттар-ла...
Эңмек хаяа шапкылангаан
Эмдик чылгым —
Байкал чалгыы!
Былгыргылааш
Былдай дүжүп,
Агы, каңгы шыырлай теп,
Айынайндыр киштежип
тур.
Моң даш ажыр шурап,
Могагыже меңнир.
Бүък черге кевирт кылдыр
Бүрлүп калыр...
Эңмек хаяа шапкыланган
Байкал чалгыы!
Ынчалза-даа дораан
Мөңгүн саарлыг,
Мөге түрлүг аъттар
Ырактан-на бутка туруп,
Мөөп кел чоруур...
Экер-ле эр мунуп шыдаар! —

Эңмек хаяа шапкылангаан
Эмдик чылгым —
Байкал чалгыы!
Чүрээм дойлуп,
Шүлүүм аңаа төрүттүнер:
Аялгамга
Алгап йөрээп,
Шалба чайып
Чаажыктырар ээң-дир мен.
Хөглүг түрлүг
Көвүктелген,
Чагыртынмас
Чалгыгларым!
Эңмек хаяа шапкылан-на,
Эмдик чылгым —
Байкал чалгыы!

Дамба ЖАЛСАРАЕВ.

ОРУС ӨҢНҮҮМГЕ

Сээң ачаң Советтер дээш тулчуушкунга
Чээрби чылда Анкарага ханын төккен.
Дөртен үш чыл чаазында мээң акым
Волга хемниң эриин орта тынын берген.
Төрелдешкен кижилерниң салымы дег
Бөгүн шак ол хемнер база чайынналган —
Чоннуң кежиин чаалап берген чүректерден
Чолдуң мөңге чулазы хып, херелденген.

Очулдурган Ю. КЮНЗЕГЕШ.

Чимит ЦЫДЕНДАМБАЕВ

ЧҮТКҮЛҮМ

Кайгамчык хөй чүзүн-баазын чечектер дээш,
Кандыг өңнер өртемчейден тывылбас дээр.
Шак бо бүгү өңнерни чыып чурувуттар,
Салымныг-ла чурукчулар турар-дыр ийин.
Ынчалзажок ие кижи сеткил-чүрээн
Ындыг чараш, эргим, чылыг, тода кылдыр,
Олчаан сиилбип көргүзери нарын-даа бол,
Ону безин чогудар дээш кызып чор мен.

МЕРГЕН УГААН

Саазынга бижиттинген одуруглар
Чайынналган сылдыстар дег чырызын дээш,
Күжүр эр-даа бодалдарын сөске сиирер,
Хүннер эртер—чүс-даа арын бижиттинер.
Оон өске база бир-ле шүлүкчү бар.
Ону улус мерген угаан ээзи дижир.
Чүс-чүс ажыг арын боор дээп чогаалды ол,
Чүгле чаңгыс одуругга сыңырып каар.

Очулдурган Вл. СЕРЕН-ООЛ.

Вл. ПЕТОНОВ.

АК ОРУК

Аккыр өңнер сүтте болгаш харда-даа бар.
Ажыы-биле шолбан база ындыг өңнүг.
Эрте шагдан өөрүшкүнүп демдээ болган
Эргим өң-даа мени кагбайн, кады чору.
Чашкы шаамдан сүттүг шайны дартап өстүм.
Чажырбас мен, ханымче ол шилчий берген.
Ижер сүксүн көвей-даа бол, сарыг шайга
Ием эмиин сорган ышкаш ынак чордум.
Чуртталганың кадыг-берге хүннеринде
Чуданны-даа сүттеп ижип чордувус-ла.
Аас-кежик өөрүшкүзү демги сүттү
Ала инээвис харам чокка берип чорду.
Иевис-даа холу куруг орар эвес,
Изиг сүдүн болган-на чок быштактай бээр.
Ээжигейин тарак-биле шыгыткаштың
Эриннерге үстүрүп каап оргулаар бис...
«Амыдырал-чурттадгаже кирип тур сен.
Аккыр оруун орукта» — деп авам чагааш,
Аяк сүттү кудуп берген чырык хүнү
Амдыгаа дээр чүрээм-биле кады чору.
Аккыр ээр болуп алгаш, шүүргедедип,
Айдың черни эргий ужуп чорук саам кээр.
Сагыжы ак өңнүктерниң найыралы —
Чамбы-диптиң чөлеңгиижи болуп туру.

Очулдурган М. ДОРЖУ.

Аас-кежиктиг чаштар

«Тыва кобальт» комбинаттың «Коңгажыгаш» аттыг уруглар садының бажыңының даштыы безин көрүштүг. Ында олурткан ногаан ыяштарның бүрүлери сагланайнып, тараан хөй чүзүн чечектер кидин-түлүк өзүп келгилээн.

Бичии уруглар ойнаар дериг-херекселдер уруглар садының бүгү-ле девискээринде тургулаар. Эртенгиниң 7 шактан эгелээш бичиилерниң хөглүг үннери, чаптанчыг чараш ыры-шоору маңаа диңмирел-ле турар.

Мында 100 уругну дөрт бөлүкке үскеш, культурлуг, чаагай кижизидип турар. Элээди бөлүктүң уругларын кижизидикчи Клавдия Ивановна Пашкова школага өөренип кирерингe белеткеп турар. Бо бөлүкте уруглар шүлүктеп чугаалап, «Үжүглелдиң» саат чок номчуп-даа билирлер.

Уруглар садының өрээлдер санында хевистерни шевергин чадып каан чыдар. Хүндүскү чырыктың электролампочкаларын ында кылган. А уругларның ойнаарактары база хөй

Чаштарның аас-кежиктиг өзүлдези, кижизидилгези дээш Елена Тихоновна Иванова, Александра Петровна Колесникова, Александра Васильевна Романовская олар хөй чылдарда кызымаккай ажылдап келген. Оларны уругларның ада-иелери хүндүлээр болгаш чоргаарланыр.

Уруглар садының аъш-чем хандырылгазы эки. Дуржулгалыг повар Лилия Ивановна Жукова 6 чыл иштинде маңаа доктаамал ажылдап, чаштарга амданныг аъш-чемни кылып берип келген.

Ч. СОДУНАМ.

Ш. ЧАЛАЕВТИҢ ЫРЛАРЫ

«Авар болгаш даргин улустарның 100 ырлары» — аныяк композитор Ширвани Чалаевтиң чаа ажылы. Ол Дагестанның даг чурттуг улустарының эрте-бурунгу аялгаларын катап өттүрген. Ында ыр бүрүзү — кижиниң хуу-салымының дугайында, амыдыралдың муңгаралдарының болгаш өөрүшкүлериниң дугайында сагыш-сеткилди хөлзедип кээр чугаа бооп турар.

Ш. Чалаев—хөй-хөй улуг чогаалдарның, ооң иштинде ийи симфонияның болгаш «Даг чурттуг кижилер» деп операның автору. Критиктерниң база дыңнакчыларның бедик үнелелин алган «Лак улустуң 100 ырлары» деп бөлүк ырларны база ол тургускан. Оларны «Аялга» деп фирма грампластинкаларга бижээн.

— Дагестанның музыкалыг аас чогаалы — чогаадыкчы ажылга кижи узуп төтпес дамырак-тыр — деп, Ширвани Чалаев чугаалап турар. — Үндүрген чогаалдарны амыдыралче эгидип, оларга бистиң хүннеривиске чоок аялганы киирерин бодумнуң сорулгам деп көрүп чоруур мен.

Амгы үениң авторларының сөзүглелдеринге Чалаевтиң чогааткан аялгалары база-ла чоннуң ырларының аяны-биле долдунган. Дагестанның композиторларының чоокта чаа болган пленумунга чедиишкиннии-биле күүсеткен ооң «Херээжен холдарны ошкап тур мен» деп кантатазы чогум-на ындыг болган. Ооң музыказы Расул Гамзатовтуң чогаалдарынга үндезилей бижиттинген.

М. АМАЕВ.

МАХАЧКАЛА. (СЭТА).

КЫРГЫС ССР. Сайботтал Мурсалимов чээрби беш чыл мурнунда он чеди харлыг оол турган бир-ле дугаарында аът маргылдаазынга киржип эгелээн. Ол 1952 чылда ДОСААФ-тың Бүгү-эвилел маргылдаазынга аныяк аъттар чарыжынга киришкеш, бирги черни алган. Оон бээр-ле Сайботтал ССРЭ-ниң чаңгыс эвес удаа чемпиону бооп, Римге болгаш Токиога болгулаан Олимпийжи оюннарга чедиишкинниг киришкен.

Сайботтал амгы үеде республиканың шилиндек командазының улуг тренери. Ооң бодунуң «алдын курлавыр» деп турар өөреникчилери чурттуң аныяктарының аът маргылдаазында чедиишкинниг киржип турарлар.

ЧУРУКТА: С. Мурсалимовтуң өөреникчилериниң бирээзи — ССРЭ-ниң аныяктарының шилиндек командазынга кандидат МАЛИК АЙТКУЛОВ.

М. ШЛАФШТЕЙННИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

КРАСНОДАР КРАЙ. Бүгү-эвилелдиң «Орлёнок» деп пионер лагеринде чурттуң бүгү-ле эвилелдешкен республикаларынга, крайларынга болгаш областарынга «Зарница» оюнунуң тиилекчилери 2500 аныяк армейжилер чыылганнар. Эң дээре дээн бир чүс аныяк армейжилер отрядтары боттарының спортчу-шериг мергежилдерин көргүзер, совет аныяктарның Бүгү-эвилел фестивалынга революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарның оруктары-биле Бүгү-эвилел походунга киришкенин сонуургадып чугаалаарлар.

Олар боттарының республикаларының болгаш областарының аныяк армейжи ат-алдарын камгалаарлар.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан оң талазынче) Лена Иванова (Латвия ССР), Евгений Мартынов (Литва ССР), Людмила Гагаринова (Киров область), Кулышаш Таксипова (Казах ССР), Юра Юрьев (Мурманск область), Наташа Стынгач (Молдав ССР).

Е. ШУЛЕПОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ХЕМЧЕГ АЛДЫНГАН

Сүт-Хөл эмнелгези— улуг эмнелгелерниң бирээзи. Ооң бажыңын бус-биле чылыдар, беш салбырны болгаш чем кылыр черни хоолай дамчыштыр суг-биле хандырар кылдыр тургускан. Ынчалза-даа мында четпестер хөй.

Чүл дизе эмнелгениң бүгү-ле суг херeглээр черлерин изиг суг-биле хандырар кылдыр тургуспаан. Бо чорук ажылга дыка шаптыктыг болуп келген. Эмнелгеге чыда эмнедири-биле көдээден келген малчыннарны, ажылчыннарны хүлээп алырда, ыяап-ла чундурар болгай. Оон аңгыда, эмнелгеде чыдып турар 100 ажыг кижиниң чемин хайындырарда, аяк-сава чуурда, аарыг улустуң орун херекселин болгаш кедер хевин чуурда эмнелгениң 5 аңгы корпузунуң 70 ажыг өрээлиниң шалазын чуурда ыяап-ла изиг суг херeглеттинер апаар.

Ынчангаш изиг суг дамчыдылгазының чогундан үстүнде ажылдар эреңгей чоруп. Чадаанадан, Кызылдан келген, санитарии эмчилери арыг-шевер багай дээш ажылдакчыларны штрафтап доңгудуп-ла турар. Республиканың Кадык камгалал министерствозунга бо четпестерни эдер талазы-биле айтырыг тургузуп, чылыг суг дамчыдар системаны эде кылып бээриниң дугайында дилег кылырга, акша-смета чок-тур, шыдажып көрүңер деп каар.

Моон ужурунда эмнелгениң кол эмчизи О. Ш. Ондар ол бүгү талаларны өөренип көрүп, чогуур дузаны коллективке чедирерин Сүт-Хөл көдээ Советтиң күүскомундан болгаш совхозтуң дирекция черинден дилээн. Көдээ Советтиң күүскому бо айтырыгны сайгарып көргеш, чамдык хемчеглерни алган. «Сүт-Хөл» совхозтуң дирекциязы эмнелгениң беш салбырынга электри-биле суг чылыдар херекселдерни бербишаан, оларны ажылдадыр кылдыр кылдырып бээрин, эмнелгени сүт-биле хандырарын шиитпирлээн.

Эмнелге чоокку хүннерде изиг суг болгаш сүт-биле четче хандыртынар.

Д. ОНДАР.

Кызылда күрүнениң педагогика институдун Кызыл-Урут Түлүшевна Карапаванын 1968 чылда доосканының дугайында Ц № 199193 дипломун читкен. Ону күш чок деп санаар.

* * *

Хандагайты ортумак школазының 8-ки клазын доосkan Дмитрий Монгушевич Шивит-оолдуң 935413 дугаарлыг херечилел-бижиин читкен. Читкен ол херечилелди күш чок деп санаар.

БАШТАЙГЫ ОЮННАР

Республиканың баскетбол талазы-биле бирги чери дээш маргылдааның байырлыг ажыдыышкыны Кызылдың № 15 школазының спорт шөлүнге болган. Аңаа Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында күш-культура болгаш спорт комитединиң даргазы А. С. Нурзат чүве чугаалап, маргылдааның киржикчилеринге спортчу чедиишкиннерлиг болурун күзээн.

Маргылдааның тугун эрткен чылын республика чемпиону болган, эр улустан «Динамо», херээжен улустуң «Спартак» командаларының капитаннары көдүргеннер. Баштай херээжен улустуң «Динамо» биле Кызылдың уругларның спорт школазының шилиндек командаларының оюну эгелээн. Уругларның спорт школазының баскетболистери маргылдаага эки белеткенгенин көргүзүп, удурланыкчыларын чиңги-биле удуп алган. «Спартактың» баскетболистери «Урожай» командазын уткан.

Эр улустан «Динамо» командазы «Урожайның» бирги командазын. Кызылдың шилиндек командазының спортчулары «Урожайның» ийиги командазын чиңги-биле удуп алганнар.

Бистиң корр.

Телевидение

ИЮЛЬ 6-ДА
МОСКВАДАН

13.30 — Дамчыдылгалар программазы. 13.35—Медээлер. 13.45—Өңнүг телекөргүзүг. «Дактари». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. «Джуди айыылда кирген». 14.30—«Шиитпирлиг үшкү чыл». Камчатка область Төрээн чуртка илеткеп тур. 15.15—Өңнүг телекөргүзүг. «Артлото». Эстрада программазы. 16.35—А. Корнейчук. «Платон Кречет». Харьковта күрүнениң Т. Шевченко аттыг академиктиг театрының шиизи. 18.00 — «Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер. 18.45— «Акын». Документалдыг фильм. 18.55—«Челээш». Дамчыдылга. 19.25 — Телемедээлер. 19.35 — Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.40—Өңнүг телекөргүзүг. «Хөлегелер дүште чидер». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 3-кү серия. 20.50—Эртемниң болгаш культураның чугула айтырыглары. «Генетиктер биле малчыннарның эвилели». 21.30—«Эр-хейлер!». Аныяктарга спорт программазы. 23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

АГААР

Бөгүн республикага булуттаар, чамдык черлерге диңмирээшкиниг биче чаъс чаар. Хаттың дүргени секундада 5—9 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг черлерге 13—17, өскелеринге 19—23 градус чылыыр.

Кызылга булуттаар, дымыралы чаар. Хаттың дүргени секундада 5—9 метр чедер. Агаарның темпеартуразы 20—22 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНОТЕАТРААРДА

ИЮЛЬ 6-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Текумзе» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Катя болгаш крокодил» 10.00, «Ыржым эриктер» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Сээң салым-чолуң дээш» 11.30, 17.30, 19.15, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Эки бе, хензигбей!» 9.00, 10.30, 12.40, 14.20, «Доозазын чугаалавадыңар ышкажыл. Ферран», 16.30, 18.30, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР: «Дон Жуан Таллинде» 15.00, 21.00, 17.00, 19.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000 Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда килдизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 23-51, көдээ ажыл-агыйы килдизиниң 21-47, үлегүр килдизиниң 22-64, чагаа килдизиниң 41-27, информация база совет тургузуг килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер
Пар. ама 2. Тираж 15453 ЧАГЫГ № 1777.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелдиң типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—00842.